

472

**ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE**

1965 JAN 28

ACTA JURIDICA ET POLITICA

Tomus XI.

Fasciculus 5.

**SZEGED
HUNGARIA
1964**

A SZEGEDI JÓZSEF ATTILA TUDOMÁNYEGYETEM ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KARÁNAK E SZOROZATBAN MEGJELENT KIADVÁNYAI

Tomus I.

- Fasc. 1. Bólya Lajos: *A törvényesség kérdései a büntető eljárásban* (Szeged, 1955.) 20 l.
Fasc. 2. Horváth Róbert: *Az 1945—46-os magyar infláció elméleti kérdései 10 évi tudományos fejlődés tükrében* (Szeged, 1955.) 20 l.
Fasc. 3. Pólay Elemér: *A nevelő funkció és a szegedi megyei bíróság hízaságjogi törvénykezése a népi demokrácia 10 évében* (Szeged, 1955.) 27 l.
Fasc. 4. Both Ödön: *Az 1848. évi sajtótörvény létrejötte (A sajtószabadság problémája Magyarországon a reformkorban)* (Szeged, 1956.) 65 l.

Tomus II.

- Fasc. 1. Schultheisz Emil: *A látszólagos halmazat* (Szeged, 1956.) 24 l.
Fasc. 2. Perbiró József: *A mezőgazdasági termelőszövetkezeti tagok munkajogviszonyának néhány elvi kérdése* (Szeged, 1956.) 34 l.
Fasc. 3. Pólay Elemér: *A római végrendelet eredete* (Szeged, 1956.) 47 l.

Tomus III.

- Fasc. 1. Buza László: *A törvényesség és az igazságosság elve a nemzetközi jogban* (Szeged, 1957.) 56 l.
Fasc. 2. Martonyi János: *A lakosságadóztatási eljárás szabályozása* (Szeged, 1957.) 27 l.
Fasc. 3. Antalffy György: *Platon és Aristoteles a „tökéletes” állami és társadalmi szervezeti formákról* (Szeged, 1957.) 38 l.
Fasc. 4. Pólay Elemér: *A római jogrendszer tagozódásának kérdése* (Szeged, 1957.) 31 l.
Fasc. 5. Horváth Róbert: *Fényes Elek, a haladó magyar statisztikus és reformer (1807—1876)* (Szeged, 1957.) 27 l.
Fasc. 6. Szentpéteri István: *A tanácsok megalakulása és jogi szabályozása a Tanácsköztársaságban* (Szeged, 1957.) 38 l.

Tomus IV.

- Fasc. 1. Both Ödön: *Szeged város büntetőbíráskodása 1848-ban* (Szeged, 1958.) 63 l.
Fasc. 2. Némethi László: *A mezőgazdasági termelőszövetkezetek mintaalapszabályának jogforrási jellege* (Szeged, 1958.) 20 l.
Fasc. 3. Horváth Róbert: *Egy ismeretlen politikai aritmetikus: Hatvani István professzor (1718—1786)* (Szeged, 1958.) 44 l.
Fasc. 4. Bárdosi István: *A fellebbviteli rendszerek kérdéséhez a polgári eljárásban* (Szeged, 1958.) 26 l.
Fasc. 5. Pólay Elemér: *Három munkabérszerződés a római Dáciából* (Szeged, 1958.) 38 l.
Fasc. 6. Georges Antalffy: *La démocratie antique et les penseurs avant Socrate (Extrait)* (Szeged, 1958.) 42 l.

Tomus V.

- Jogi tanulmányok dr. Buza László egyetemi tanár, akadémikus oktatói működésének 50. évfordulójára* (Szeged, 1958.) 369 l.
Fasc. 1. Georges Antalffy: *Les relations internationales de l'Athènes esclavagiste* (Szeged, 1958.) 13 l.
Fasc. 2. Both Ödön: *Szemere Bertalan belügyminiszter nemzetiségi politikája 1848 nyarán* (Szeged, 1958.) 22 l.
Fasc. 3. Bólya Lajos: *A tárgyalás bírósági előkészítésének formáiról, alanyairól és egyes eljárási szabályairól a büntető eljárásban* (Szeged, 1958.) 25 l.

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE

ACTA JURIDICA ET POLITICA

Tomus XI.

Fasciculus 5.

NAGY KÁROLY

Az állam idő előtti elismerése és a beavatkozás
a nemzetközi jogban

SZEGED
1964

Redigunt

GYÖRGY ANTALFFY, ÖDÖN BOTH, LÁSZLÓ BUZA, ISTVÁN KOVÁCS,
JÁNOS MARTONYI

Edit

*Facultas Scientiarum Politicarum et Juridicarum Universitatis Szegediensis
de Attila József nominatae*

Nota

Acta Jur. et Pol. Szeged

Szerkeszti

ANTALFFY GYÖRGY, BOTH ÖDÖN, BUZA LÁSZLÓ, KOVÁCS ISTVÁN,
MARTONYI JÁNOS

Kiadja

A Szegedi József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara
(Szeged, Lenin krt. 54.)

Kiadványunk rövidítése

Acta Jur. et Pol. Szeged

Felelős kiadó: Kovács István

Terjedelem: 2,75 A/5 iv. Megjelent 450 példányban
Szegedi Nyomda Vállalat 64-1161

I.

Az elismerés fogalma, tárgya és jogi természete

Az elismerés nem a nemzetközi jog sajátos jogintézménye, hanem a jogban általánosan ismert fogalom. Az elismerés mint általános jogi fogalom a jogalany olyan nyilatkozatát jelenti, amely egy tény és az ebből következő jogviszony létezését megállapítja és amelyhez a jogrend bizonyos joghatásokat fűz. Így pl. a magyar polgári jogban a tartozás elismerése azzal a jogkövetkezmennyel jár, hogy az elismerőre hárítja annak bizonyítási terhét, hogy az elismert tartozás nem áll fenn, bírósági úton nem érvényesíthető vagy a szerződés érvénytelen.¹ Ugyanígy az atyaság elismerése egy házasságon kívül született gyermek tekintetében szintén bizonyos jogkövetkezmenyekkel jár.

Ha az elismerés nemzetközi jogi fogalmát vizsgáljuk, az egyes szerzőknél különböző meghatározásokat találunk. Az egyes álláspontok különbözősége az elismerés jogi természetére és joghatásaira vonatkozó eltérő nézetekben rejlik. Az elismerés fogalmával kapcsolatban először is az a kérdés döntendő el, hogy az elismerést egyoldalú nyilatkozatnak, vagy kétoldalú akaratmegegyezésnek kell-e tekinteni? A nemzetközi jogirodalomban mindkét felfogással találkozunk. Anzilotti az állam elismeréséről szólva először azt írja, hogy a nemzetközi jogi normák megegyezés útján jönnek létre, majd abból az álláspontból kiindulva, hogy „a nemzetközi jog alanyai attól a pillanattól kezdenek létezni, amikor létrejön az első megegyezés”² megállapítja: „Az elismerés nem egyéb, mint a *pacta sunt servanda* alapján kötött szerződés” (*pacte*), mely „kölcsonös és konstitutív”³. Kölcsonös aktusnak fogja fel az állam elismerését Kelsen is, aki szerint a régi államnak éppen olyan mértékben van szüksége az elismerésre, mint az új államnak, szerinte a régi állam, miután megadta az elismerést az új államnak, maga is elismerést kap az új államtól.⁴

A szocialista jogirodalomban kétoldalú aktusnak tekinti az állam elismerését Herczeg István, aki szerint az elismerés joghatása abban van, hogy az elismerő állam a nemzetközi jog szabályainak megfelelően tudomásul veszi az elismert állam belső jogrendjét. Nézete szerint az elismerés azért kétoldalú aktus,

¹ Lásd. Ptk. 242. §. (1)

² Anzilotti: *Cours de Droit International*. Paris. 1929. Tome I. 161. old.

³ I. h.

⁴ Kelsen: *Recognition in international law: Theoretical observations*. The American Journal of International Law. 1941. 609. old.

mivel az elismert államnak is figyelembe kell vennie az elismerő állam belső jogrendjét.⁵

Ami az elismerés általános nemzetközi jogi fogalmát illeti, az semmiesetre sem tekinthető sem kétoldalú, sem pedig kölcsönös aktusnak. Az elismerés tárgya nemcsak állam lehet, hanem olyan tény vagy helyzet is, melynek létezéséhez harmadik államoknak érdeke fűződik. Ez a helyzet pl. a területszerzés elismerése esetén. Az egyoldalú jogi aktus fogalmilag azt jelenti, hogy az ilyen aktus egy akaratnyilatkozattal jogérvényesen létrejön és kiváltja a hozzáfűződő joghatásokat, tehát az egyoldalú aktus érvényességéhez nem szükséges a másik fél beleegyezése. Ha az elismerés tárgya egy állam bizonyos területi igénye,⁶ úgy ennek a területi igénynek harmadik államok részéről történt elismeréséhez teljesen értelmetlen dolog lenne az igényt bejelentő állam beleegyezését is szükségesnek tartani ahhoz, hogy az elismerés érvényes legyen. Nem szükséges azonban az sem, hogy ez az elismerés nemzetközi szerződés formájában történjék, vagy hogy az az állam, amelynek területi igényét elismerték, szintén elismerje az elismerő államok valamely más igényét.

Ennélfogva az elismerés általános nemzetközi jogi fogalma alatt egyoldalú aktus értendő, de általában egyoldalú az elismerés akkor is, ha tárgya az állam létezése. Ha az állam elismerése csak nemzetközi szerződés útján jöhetne létre, úgy kétségtelen, hogy kétoldalú aktus lenne, tekintve, hogy nemzetközi szerződés csak az államok közötti kétoldalú akaratmegegyezés útján jöhet létre. Az állami gyakorlatban csakugyan vannak olyan esetek, amikor az állam elismerését nemzetközi szerződés tartalmazta. Így a Fülöp-szigetek függetlenségét és önálló államiságát az Amerikai Egyesült Államok a két állam között Manilában 1946. július 4-én kötött nemzetközi szerződésben ismerte el.⁷ Nemzetközi szerződésben történt a Szovjetunió de facto elismerése Nagy-Britannia és más államok részéről is,⁸ azonban a nemzetközi jog nem ismer kötelező formát az elismerés megadására,⁹ még kevésbé írja elő azt, hogy az elismerést nemzetközi szerződés formájában kell megadni. Az állami gyakorlatban az elismerés inkább egyoldalú nyilatkozatban, pl. jegyzékben, vagy táviratban történik. Így Peru 1869-ben kormányhatározattal ismerte el a kubai felkelőket hadviselő félnek és elhatározását jegyzékben közölte az érdekelt hatalmakkal.¹⁰ Táviratban ismerte el a francia kormány 1924. október 28-án a Szovjetuniót,¹¹ a Viet-

⁵ *Herczeg István: Államok és kormányok elismerése. Jogtudományi Közlöny. 1959. 9. sz. 466. old.*

⁶ A szocialista államok az ötvenes években pl. több esetben elismerték Indonézia jogos területi igényét Nyugat-Iránra, amely abban az időben még holland gyarmat volt.

⁷ *Briggs: Recognition of States: Some reflections on doctrine and practice. The American Journal of International Law. 1949. 115. old.*

⁸ *Vobrov: Международно-правовое признание Советского Государства. Ученые записки, Серия Юридических Наук. Выпуск I. Leningrád, 1948. 77. old.*

⁹ *Vö. Erich: La naissance et la reconnaissance des Etats. Recueil des Cours, 1926. Tome 13. 469. old., Anzilotti: I. m. 170. old., Kunz: Die Anerkennung von Staaten und Regierungen im Völkerrecht. Handbuch des Völkerrechts. Zweiter Band. Stuttgart; 1928. 43. old., Spiropoulos: Die de facto-Regierung im Völkerrecht. Kiel, 1926. 14. old.*

¹⁰ *Wiesse: Le Droit International appliqué aux guerres civiles, Lausanne, 1898. 32. old.*

¹¹ *Rousseau: Droit International Public. Paris 1953. 311. old.*

nami Demokratikus Köztársaság pedig az Algériai Köztársaság Ideiglenes Kormányát.¹²

Nem teszi a kölcsönösség sem kétoldalúvá az elismerés aktusát. A gyakorlatban előfordult ugyan, hogy két állam kormánya kölcsönösen elismerte egymást,¹³ azonban ebben a ritkán előforduló esetben is két, egymástól különböző, egyoldalú aktust lehet megállapítani, amelyek tárgya nem ugyanazon, hanem két különböző kormány elismerése, tehát nem arról van szó, hogy az elismert kormány elfogadta volna saját maga elismerését. Természetesen a jegyzékben kifejezett elismerésre az elismert állam a nemzetközi udvariasság szabályainak megfelelően válaszjegyzékkel felel, amelyben az elismerést tudomásul veszi, vagy megköszöni. Így pl. a Szovjetunió kormánya 1924. február 8-án kelt, Nagy-Britanniához intézett jegyzékében, melyben válaszolt az 1964. február 2-án kelt és a Szovjetunió de iure elismerését tartalmazó brit jegyzékre, megelégedését fejezte ki a brit jegyzék tartalmát illetően.¹⁴

Az a körülmény, hogy az új államok vagy kormányok az elismerésüket tartalmazó jegyzékre válaszolni szoktak, nem jelenti azt, hogy az elismeréshez kétoldalú akarátmegegyezés lenne szükséges. Az állam elismerése tehát általában az elismerő egyoldalú aktusa¹⁵ annak ellenére, hogy néha az elismerés megadása nemzetközi szerződésben történik.

Az elismerés általános, tehát valamennyi elismerési tárgyra vonatkozó fogalmára a nemzetközi jogi irodalomban kevés meghatározást találunk.¹⁶ Erich szerint a nemzetközi elismerést úgy lehet meghatározni, „mint egy olyan egyoldalú aktust, amellyel az állam megerősíti, elfogadja, vagy a kifejezést a legszélesebb értelemben használva megerősítő értelemben nyilatkozik a dolgok

¹² *Bedjaoui*: La Révolution algérienne et le droit. Brüsszel. 1961. 118. old.

¹³ Így a spanyol és a szovjet kormány kölcsönösen elismerték egymást két kölcsönös deklaráció útján 1933. július 28-án (*Rousseau*: I. m. 311. old.) Kölcsönösen elismerte egymást Algéria Ideiglenes Kormányja és a kongói Gizenga-kormány is. (*Bedjaoui*: I. m. 124. old.)

¹⁴ *Kozsevnyikov*: Советское государство и международное право. 1917-1947. 1948. 52. old. Moszkva.

¹⁵ Ez a nézet általánosan elfogadott a nemzetközi jogi irodalomban, és világosan látszik az állam elismerése fogalmának egyes meghatározásaiból is. Így pl. *Jevgenyev* szerint az állam elismerése alatt a nemzetközi jogban olyan jogi aktust kell érteni, „amelyben egy vagy több állam az újonnan keletkezett államok kormányához fordulva nyilatkozik az újonnan keletkezett állammal, mint a nemzetközi jog alanyával való kapcsolatának jellegéről és terjedelméről.” *Международное право* Moszkva 1957. 112. old.) *Kazarovics* kifejezetten megállapítja: „Az új államok és kormányok elismerése a többi állam egyoldalú aktusa.” (Вопросы признания новых государств и правительств в современном международном праве. Издательство Московского Университета. 1958. 9. old.) Hasonló megállapítást tartalmaz az Egyesült Nemzetek Szervezete főtítkáranak Kína ENSZ-képviselével kapcsolatosan a Biztonsági Tanács elnökéhez 1950. március 8-án eljuttatott memoranduma: „The recognition of a new State or of a new government of an existing State, is a unilateral act, which the recognizing government can grant or withhold.” (Lásd: *Q. Wright*: Some thoughts about recognition. *The American Journal of International Law*. 1950. 548. old., ugyanígy *Kazarovics*: I. m. 10. old.) Egyoldalú aktusnak tekinti az elismerést *Berber* (*Lehrbuch des Völkerrechts*. München und Berlin, 1960. I. Band 228. old.) és *Pfluger* is (*Die einseitige Rechtsgeschäfte im Völkerrecht*. Zürich, 1936. 136. old.)

¹⁶ *Wright* szerint ennek az az oka, hogy az egyes szerzők annyira igyekeztek bizonyos dolgok elismerése között különbséget tenni, hogy ennek következtében elhanyagolták az elismerés fogalmának a meghatározását. (I. m. 555. old. 14. sz. jegyzet.)

állapotáról, egy szervezet létezéséről, egy helyzetről, vagy egy olyan változásról, mely a nemzetközi kapcsolatokban következik be.¹⁷ Fischer Williams szerint az elismerés olyan aktus, amely által „egy ismert minőség megállapítást nyer és először fogadják el, mint egy dologhoz, vagy egy személyhez tartozót”.¹⁸ Charpentier az elismerésben egy jogalkotási eljárást lát a jog alá vetettek körének növelése útján, az szerinte „egy joghatások előidézésére szánt akaratnyilvánítás”¹⁹ mely szándékos (intentionelle) „abban az értelemben, hogy az állam, amelyik elismer, megszabja a joghatásokat, melyeket az elismerés előidéz és az állam csak azokon a határokon belül van kötelezve, amelyekben belül sajátmagát kötelezni kívánta.”²⁰ Más nézet szerint az elismerés „az államok közötti viszony természetének és terjedelmének a meghatározása.”²¹

Véleményem szerint az elismerés általános nemzetközi jogi fogalma alatt az elismerőnek olyan nyilatkozatát kell érteni, amelynek tartalma valamely tény létezésének a megállapítása.²² Az elismerés jogkövetkezményeit, jellegét azonban az egyes konkrét esetekben módosítja az a tény, amelyekre az elismerés vonatkozik, azaz az elismerés tárgya. Bármely tárgyra vonatkozó elismerésben közös az az elem, hogy az elismerés valamely tény létezését deklarálja.

Arra a kérdésre, hogy mi lehet az elismerés tárgya, a nemzetközi jogi irodalmat vizsgálva szintén különböző feleleteket kapunk. Vannak akik az elismerés tárgyát egészen le kívánják szűkíteni. Így pl. Kazarovec úgy látja, hogy a nemzetközi jogban „ismeretes néhány elismerési címzett, ugyanakkor az elismerési gyakorlatban az esetek túlnyomó többségében az elismerés csak két címzetre korlátozódik: az államra és a kormányra.”²³ Bobrov szerint az elismerés öt fajtája különböztethető meg: a felkelők, a hadviselő fél, a nemzet, az állam és a kormány elismerése.²⁴

Az bizonyos, hogy az egyes elismerési tárgyak jelentősége és gyakorisága nem azonos, vannak politikailag különösen fontos és gyakori elismerési tárgyak, de ezek mellett az elismerés sokkal szélesebb körben is használatos, amint erre a nemzetközi jogi irodalom is rámutat.²⁵ Quincy Wright az elismerés tár-

¹⁷ Erich: I. m. 457. old.

¹⁸ La doctrine de la reconnaissance en droit international et ses développements récents. Recueil des Cours, 1933, Tome 44. 206. old.

¹⁹ La Reconnaissance Internationale et l'Evolution du droit des gens. Paris. 1956. 238. old.

²⁰ Charpentier: I. m. 239. old.

²¹ Brown: The legal effects of recognition. The American Journal of International Law. 1950. 617. old.

²² Teuscher hasonló gondolatot fejez ki, amikor az elismerés fogalmát az állam, a kormány és hadviselő fél elismerésére korlátozva úgy határozza meg, hogy „az egy államnak, egy nemzetközi szervezetnek, vagy más nemzetközi jogalanyak azon nézete kijelentésében áll, hogy a polgárháborút viselő párt, vagy az elismert állam új kormányának, illetve új, független államnak a tényállása fennforog és joghatásokkal rendelkezik, azaz nemzetközi státust jelent.” Teuscher: Die vorzeitige Anerkennung im Völkerrecht. Frankfurt am Main. 1959. 24. old.

²³ I. m. 4. old.

²⁴ I. m. 72. old. A szovjet jogi írók közül Liszovszkij szintén öt elismerési tárgyat sorol fel, ezek: állam, hadviselő fél, felkelő nép, (восставший народ) nemzet és kormány (Международное право Kiev, 1955. 73. old.)

²⁵ Lazarev ezzel kapcsolatban kifejti: „Az elismerés a nemzetközi közjogban magában foglalja a protektorátus, a befolyási övezetek, a szuverenitás, valamely meghatározott terület feletti jog, a lobogó, valamint bizonyos más tények elismerését.” (К вопросу о признании в международном праве. Советское государство и право 1948. 8. sz. 44. old.) Az elismerési tárgyak sokféleségére mutat rá Kunz is: „...im

gyával kapcsolatosan a következőkre mutat rá: „Rendkívül sokfajta tény jár jogi következményekkel és éppen ezért, azok elismerés tárgyai lehetnek. Ezek a változatok magában foglalják mindazokat a megállapított tényeket, amelyek államok, protektorátusok, nemzetközi gyámsági megbízatások, nemzetközi szervezetek és más nemzetközi jogalanyok státusát meghatározzák; továbbá kormányok, diplomaták konzulok, nemzetközi jogalanyok megbízottainak és más képviselőinek jogi helyzetét; a hadviselés, felkelés, semlegesség, agresszió és más rendellenes (abnormal) helyzetek jogi minősítését, szerződéseket, nemzeti, politikai, vagy jogi nyilatkozatokat, nemzetközi konferenciák vagy szervezetek határozatait, nemzetközi bíróságok döntéseit és egyéb eljárásait (transactions) területi jogcímekeket, hatásköröket és más, a nemzetközi jog alá tartozó jogokat.”²⁶

Amint látjuk, itt az elismerés tárgyainak igen széles kiterjesztéséről van szó. Kérdéses azonban, hogy az elismerési tárgyak körének kitágítása korlátlan-e? Más szóval kiterjeszthető-e az elismerés egyrészt a nemzetközi joggal ellentétes úton létrejött, vagy azzal tartalmilag ellentétes tényekre, másrészt nem létező tényekre?

Az államok egymásközi kapcsolatában vannak olyan törekvések, amelyek a nemzetközi jogellenes helyzetek el nem ismerésére irányulnak és ezzel bizonyos értelemben az elismerés tárgyát a jogszerű tények és helyzetek elismerésére kívánják szorítani. Ilyen kísérletet jelentett az ún. Stimson-elmélet. Ez az elmélet abban a jegyzékben nyert kifejezést, amelyet 1932. január 7-én Henry Stimson, az USA akkori külügyi államtitkára intézett Kínához és Japánhoz, Mandzsúria meghódításával kapcsolatban. Az említett jegyzék kimondta, hogy az Egyesült Államok kormányának nincs szándékában elismerni egyetlen olyan helyzetet, szerződést, vagy megállapodást, amelyik az 1928. augusztus 27-én kelt párizsi szerződéssel (azaz a háborúról való lemondásról szóló Kellogg—Brand paktummal) ellentétes módon jött létre.²⁷ A Stimson-doktrína csak az erőszakos területszerzés elismerésével szállt szembe, nem volt tehát olyan tartalma, hogy elvetette volna minden jogellenes úton létrejött helyzet elismerését. Mint az USA által kifejtett nézet, csak egy állam véleményét fejezte ki, mégis alkalmazást nyert más államok, sőt a Nemzetek Szövetségének a gyakorlatában is. A Nemzetek Szövetségének a Közgyűlése ugyanis Japánnak Mandzsúria meghódítására irányuló akciójával kapcsolatban 1932. március 11-én hozott egy határozatot, amely szerint a Nemzetek Szövetségének a tagjai kötelesek tartózkodni „minden olyan helyzet, szerződés és megállapodás elismerésétől, melyek az Egyezségokmánnyal vagy a párizsi szerződéssel ellentétes módon jöttek létre.”²⁸ Ugyanezt az elvet kimondta a Nemzetek Szövetségének a

Völkerrecht vieles «anerkannt» werden kann. Tatsächlich begegnen wir dem Worte «Anerkennung» in der Staatenpraxis bei den verschiedensten Gelegenheiten”. (I. m. 9. old.) Hasonló nézetet képviselnek: *Fischer Williams*, (I. m. 209. old.), *Pflugger*, (I. m. 142. old.), *Buza László*, (Az elismerés jogi természete a nemzetközi jogban. Különlenyomat a Kolosváry-émléksönyvből. Budapest, 1939. 3. old.), *Lauterpacht*, (Recognition in international law. Cambridge, 1947. 5. és 91. old.), *Berezowski* (La reconnaissance internationale des différents régimes de propriété. Revue Générale de Droit International Public. 1961. 705. old.)

²⁶ *Wright*: I. m. 555. old.

²⁷ *Rousseau*: I. m. 289. old.

²⁸ *Buza*: I. m. 9. old.

Közgyűlése 1936. július 4-én kelt határozatában Abesszinia olasz annexiója alkalmával is. A határozattervezet szövegét azonban Abesszinia nem találta elég határozottnak és ellene szavazott, így az egyhangúság hiánya miatt nem vált érvényessé.²⁹

Az erőszakos területszerzés elismerésének az elutasítása kifejezésre jutott az állami gyakorlatban Németország háborús hódításainak elismerésével kapcsolatban is. Csehszlovákia német protetorátus alá helyezése alkalmával a szovjet, a francia, az amerikai és az angol kormány 1939. márciusában Németországhoz intézett jegyzékei visszautasították az egyoldalú cselekvéssel létrehozott helyzet elismerését.³⁰ Lényegileg az erőszakos területszerzés elutasítását jelentette az első moszkvai értekezlet (1943. október 19—30) határozata is, amelyben az Egyesült Királyság, a Szovjetunió, valamint az Amerikai Egyesült Államok megegyeztek abban, hogy „Ausztriának Németország részéről 1938. március 15-én történt annexióját érvénytelennek tekintik és az ez idő óta végrehajtott változásokat magukra nézve semmiben sem tekintik kötelezőnek.”³¹

Az erőszakos területszerzés elismerésének elutasítása tételes nemzetközi jogi szabályozást is nyert az amerikai regionális nemzetközi jogban. Az 1933. december 26-án kötött montevideói egyezmény 11. cikke³² eltűntja az erőszakos területszerzés elismerését, hasonló rendelkezést az Amerikai Államok Szervezetének Alapokmánya is tartalmaz.³³ A Nemzetközi Jogi Bizottság által 1949-ben készített, az államok alapjogairól és kötelezettségéről szóló tervezet az alapkötelezettségek között tartalmaz olyan rendelkezést, amely a jogellenes területszerzéstől való tartózkodást írja elő.³⁴ A tervezetből nem lett ugyan tételes nemzetközi jogszabály, azonban a tervezetben levő alapjogok és alapkötelezettségek lényegileg a nemzetközi jog alapelveit tartalmazzák.³⁵ Ebből következőleg a jogellenes, erőszakos területszerzés elismerése a nemzetközi jog alapelveibe ütközik, de nem fér össze az ENSZ Alapokmányával sem. Az erőszakos területszerzés ugyanis szükségképpen sérti valamely állam szuverenitását és területi épségét tehát jogellenes cselekmény. Arról lehet vita, hogy az ilyen jogelle-

²⁹ Rousseau: I. m. 290. old.

³⁰ I. h.

³¹ Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya négy nyelven. Documenta Danubiana. Budapest, 1947. 118. old.

³² Az idézett cikk szövege a következő: „The contracting states definitely establish as the rule of their conduct the precise obligation not to recognize territorial acquisitions or special advantages which have been obtained by force whether this in the employment of arms in threatening diplomatic representations, or in any other effective coercive measures. The territory of state is inviolable and may not be the object of military occupation nor of other measures of force imposed by another state directly or indirectly or for any motive whatever even temporary.” (The American Journal of International Law. 1934. Supplement, 77. old.)

³³ A Bogotai Karta 17. cikkében a következő rendelkezés található: „... Az erőszak alkalmazásával, vagy bármely más kényszerítő eszközzel elért területi hódítások vagy különös előnyök nem ismerhetők el.” (Nemzetközi szerződések gyűjteménye 1945—1958. Budapest, 1958. 107. old.)

³⁴ A tervezet 11. cikke kimondja: „Every State has the duty to refrain from recognizing any territorial acquisition by another State acting in violation of Article 9.” (Kelsen: The draft declaration on rights and duties of States, Critical remarks. The American Journal of International Law. 1950. 272. old.)

³⁵ Lásd Buza: A nemzetközi jogi normák kialakulásának útja. A fejlődésnek az ENSZ Alapokmányában meghatározott iránya a békés egymás mellett élés s a jószomszédi és baráti együttműködés szellemében. Acta Universitatis Szegediensis De Attila József Nominatae. Tomus X. Fasciculus 1. 16. old.

nes cselekmény elismerése a jogsértés legalizálását jelenti³⁶, az azonban kétség-telen, hogy politikai támogatást jelent a hódító állam számára.

Az erőszakos területszerzés és más nemzetközi jogellenes cselekmény elismerése nem teheti jogossá a cselekményt, mely szemben áll a nemzetközi jogrenddel. Ha az államok elismernek egy nemzetközi jogellenes cselekményt és ezáltal az elismert cselekményt jogosnak tekintjük, úgy ez azt tételezná fel, hogy az elismerés a jogtalan cselekmény által sértett nemzetközi jogszabályt hatályon kívül helyezi. Ilyen hatása azonban nincs az elismerésnek. Az állam azzal, hogy elismer egy jogtalan helyzetet, nem helyezheti hatályon kívül a jogellenes helyzet által sértett általános nemzetközi jogszabályt. Mint Charpentier rámutat, az természetesen lehetséges, hogy a törvényhozó új szabállyal helyettesíti a régi szabályt, de nem tehet ellentétes nyilatkozatot egy olyan szabállyal szemben, mely továbbra is hatályban marad.³⁷ Az agresszió következtében előállott helyzet elismerése pl. nem teheti jogossá az agressziót, még kevésbé helyezheti hatályon kívül az agresszió tilalmára vonatkozó általános nemzetközi jogszabályt.

Kétségtelen azonban, hogy egyes elismerési tárgyak tekintetében az elismerést az államok a jogszerűség igazolására kérik, illetve használják fel, s az elismerés mellett, hogy bizonyos tények létezését deklarálja, tartalmaz bizonyos jogi értékelést is, ennél fogva a jogszerűség egyik bizonyítéka is lehet. A jogellenes cselekményekkel szemben az államok ugyanis általában tiltakozni szoktak, vagy legalább is azzal juttatják kifejezésre ellenzésüket, hogy az ilyen cselekményeket nem ismerik el. Az el nem ismerés önmagában mint szankció hatástalan, de alapjául szolgálhat egyéb szankciók alkalmazásának.³⁸ Néha azonban az államok politikai okokból nincsenek olyan helyzetben, hogy a jogellenes cselekmények ellen tiltakozzanak, illetve tiltakoznak ugyan, de kénytelenek azt elismerni, amiből meg lehet állapítani, hogy az elismert helyzetet nem tekintik jogszerűnek, csak politikai okokból kényszerülnek azt elismerni. „Egy helyzet elismerése nem jelenti szükségszerűen annak igazolását.”³⁹

Az elismerésnek amellet, hogy nem lehet olyan joghatást tulajdonítani, hogy jogossá tehet egy jogtalan cselekményt, rendszerint nincs olyan joghatása sem, hogy bizonyos, a jog által nem szabályozott folyamatokat tegyen jogszerűvé. Az állam létezése az elismerés elnyerésével éppen úgy nem lesz jogszerű, mint ahogyan nem volt jogszerűtlen az elismerés megadása előtt. Ez nem jelenti, hogy az elismerés nem rendelkezik joghatásokkal. Az elismerés következtében az állam tényleges létezéséhez fűződő és már meglévő jogkövetkezményekhez további joghatások fűződnek így pl. az elismeréssel szerez

³⁶ Így *Anzilotti* szerint az elismerés pótolja az elévülés jogintézményét és nem lehet a jogosságát kétségbevonni annak, ami el lett ismerve. Nézete szerint a nemzetközi jogban nincs elévülés és ezért nem az idő múlása hanem az elismeréssel nyilvánított akarat az, amely az idő eltelése következtében a tényleges helyzetet jogi helyzetté változtatja.” (I. m. 348. old.) A tényleges helyzet tekintetében az elévülésnek tényleg lehet ilyen szerepe, amennyiben azonban ez a tényleges helyzet jogellenes. úgy sem az elismeréssel, sem az elévüléssel nem lesz jogszerű. Az elévülés a belső jogban sem teszi a jogtalan cselekményt jogossá, a tolvaj nem birtokolhatja el a lopott dolgot, vagy a büntetett cselekménye sem lesz jogszerű az elévülés útján, mely csupán a büntethetőséget zárja ki.

³⁷ I. m. 225. old.

³⁸ *Ti-Chiang Chen*: *The International Law of Recognition. With Special Reference to Practice in Great Britain and the United States.* London. 1951. 441. old.

³⁹ *Rousseau*: I. m. 291. old.

az állam lehetőségét arra, hogy nemzetközi jogot alkosson. Erre az el nem ismert állam egymagában nem képes. Ha viszont szerződést köt valamelyik másik állammal, úgy ez a tény a másik állam részéről való elismerést tételezi fel, illetve jelenti.⁴⁰

Az elismerés tárgyai közül tehát ki kell zárni azokat a tényeket, cselekvéseket, vagy ezek következtében előállott helyzeteket, melyek a nemzetközi jog szabályait sértik, azzal ellentétesek. Az elismerés nem jelenthet a nemzetközi jogszabályok betartásának kötelezettsége alóli kibújást.⁴¹

Más a helyzet a nem létező tényeknek, vagy helyzeteknek elismerése tekintetében. A nemzetközi elismerés tárgya lehet olyan tény is, amelyiknek bekövetkezését, létrejöttét a nemzetközi jog nem szabályozza. Ilyen tény az állam keletkezése, amelyik az egyik leggyakoribb elismerési tárgy a kormány mellett. A szocialista jogirodalom teljesen, a burzsoá jogirodalom pedig csaknem teljesen egyöntetű abban a kérdésben, hogy az állam keletkezése olyan ténykérdés, mely kívül esik a nemzetközi jog szabályain.⁴² Abból a megállapításból, hogy az állam keletkezése pusztán faktum, két következtetés vonható le: 1. Lehetetlen az állam létezését kétségbevonni azon az alapon, hogy létezését jogellenes ténynek, vagy aktusnak köszönheti;⁴³ 2. Az állam létezése független az elismeréstől.⁴⁴

Ha az állam keletkezése ténykérdés is, ez nem jelenti azt, hogy létrejöttéhez ne fűződnének joghatások, csupán arról van szó, hogy az állam keletkezésének a folyamata kívül esik a nemzetközi jog szabályozási körén. Az állam keletkezése ugyanis a mai viszonyok között gyakorlatilag csak olyan területen történhet, mely előzőleg egy másik állam fennhatósága alatt volt, így pusztán az állam tényleges létrejöveteléhez fontos joghatások fűződnek. Az új állam területén megszűnik az előző állam területi fennségjoga és az ezzel összefüggő nemzetközi jogosítványok, mint pl. a nemzetközi szolgálat, az ott élőknek megszűnik az állampolgársága és új állampolgárság keletkezik, megszűnik a

⁴⁰ *Kazarovec*: I. m. 8. old., *Bobrov*: I. m. 85. old., *Ti-Chiang-Chen*: I. m. 192. old., *Lauterpacht*: I. m. 375. old., *Gemma*: Les Gouvernements de Fait, Recueil des Cours, 1924. Tome, 4, 396. old., *Bindschedler*: Die Anerkennung im Völkerrecht. Archiv des Völkerrechts. 9. Band. 1961/1962. 382. old.

⁴¹ *Berezowski*: I. m. 704. old.

⁴² Lásd: *Bobrov*: I. m. 99. old., *Kazarovec*: I. m. 16. old., *Liszovszkij*: I. m. 72 old., *Krüllov—Durgjyenevskij*: Международное право. Moszkva, 1947. 131. old., *Kozsevnyikov*: Fejezetek a nemzetközi jog köréből. Kézirat fordítás, 64. old., *Jevgenyev*: Международное право. Moszkva, 1957, 111. old. (Kozsevnyikov szerkesztésében megjelent tankönyv) *Feldman*: Признание государств и членство в международных организациях. Советский ежегодник международного права. 1961. 52. old., *Brierly*: The Law of Nations, Oxford 1963. 137. old., *Ross*: A text-book of international law. London—New York—Toronto. 1947. 114. old., *Wiesse*: I. m. 237. old., *Rougier*: Les guerres civiles et le droit des gens. Paris. 1902. 500. old., *Louter*: Le Droit International Public. Positif, Oxford, Tome I. 216. old. Ugyanezt a nézetet fejezte ki a Nemzetközi Jogi Intézet határozata: „L'existence de l'Etat nouveau avec tous les effets juridiques s'attachent à cette existence n'est pas affectés par le refus de reconnaissance d'un ou plusieurs Etats” (Annuaire de l'Institut de Droit International. Session de Bruxelles. 1936. Volume II. 301. old.) és az államok jogairól és kötelezettségeiről szóló, már idézett montevideói egyezmény 3. cikke is: „The political existence of the state is independent of recognition by the other states...” (The American Journal of International Law. 1934. Supplement. 76. old.)

⁴³ *Rousseau*: I. m. 287. old.

⁴⁴ Lásd 42. jegyzetet.

régi állam felelőssége az új állam területén bekövetkezett eseményekkel kapcsolatosan, ugyanígy megszűnnek a kizárólagosan erre a területre kötött nemzetközi szerződések, stb. Ezek a változások külállamok érdekeit, nemzetközi jogviszonyait érintik, tehát az állam keletkezéséből előálló joghatások nemzetközi joghatásoknak minősülnek.

Az itt kifejtett állásponttal szemben felhozható ellenérv az, hogy az állam elismerésének konstitutív elmélete szerint az állam elismerése előtt jogilag nem létezik, nem nemzetközi jogalany,⁴⁵ tehát e nézet szerint az említett joghatások nem az állam keletkezésének tényéből, hanem az állam elismerésének a megadásából származnak. Ha az állam az elismerés előtt jogilag nem létezne, ha jogalanyiságát az elismerés hozná is létre, akkor is kétségtelen, hogy pusztán az állam létezéséhez, annak elismerése előtt is fűződnek joghatások. Ha az új állam egy régi államtól való elszakadása útján keletkezett, pl. egy gyarmati terület kivívta önálló államiságát, ez az új állam — függetlenül attól, hogy létezését az ún. „anyaország” vagy a többi állam elismerte, vagy nem — hatalmat gyakorol a területén, amely felett a régi államnak megszűnt a fennhatósága. A régi állam, még ha nem is ismerte el a tőle elszakadt területen keletkezett új állam létezését és arra az álláspontra helyezkedik, hogy az jogilag továbbra is az ő területét képezi, aligha fogja pl. vállalni a felelősséget a kérdéses területen bekövetkezett eseményekért az idegen államokkal szemben. Az idegen államok pedig állampolgáraik vagy érdekeik védelme céljából hiába fordulnának a régi állam hatóságaihoz, az azokat többé biztosítani nem tudja. Ezek az idegen államok ilyen célból kénytelenek az új állam hatóságaihoz fordulni, ami azt jelenti, hogy a régi állam kormányának csökkent a területi és személyi képviselési hatásköre, az a tényleges helyzet következtében csak a megmaradt területre korlátozódik. A tényleges helyzet tehát jogkövetkezményekkel jár. Ha viszont egy tényleges helyzet jogi hatásokat idéz elő, úgy nehéz tagadni azt, hogy nem képez jogi helyzetet is. A tényleges helyzet egyébként akkor is jogkövetkezményekkel járhat, ha maga ez a helyzet jogellenes. Ha pl. egy állam egy másik állammal szemben agressziót követ el és megszállja annak területe egy részét, úgy ez a megszállt terület nem válik jogilag a megszálló állam területévé, az továbbra is az agresszió áldozatául esett állam területe marad. A megszállás állapota ebben az esetben jogellenes és tényleges helyzet, amelyből számos jogkövetkezmény származik, így pl. életbe lépnek a háborús megszállásra vonatkozó nemzetközi jogszabályok.

Az államok keletkezése tehát kívül esik ugyan a nemzetközi jogi szabályozás körén, azonban a hozzá fűződő nemzetközi joghatások miatt jogilag mégsem közömbös. Az állam keletkezése meglévő jogviszonyok megszűnését, változását és új jogviszonyok keletkezését jelenti, tehát jogi tény, annak ellenére, hogy a nemzetközi jog nem írja elő, hogy hogyan kell létrejönnie. Nem mindegy ennél fogva, hogy létezik-e az állam az elismerés pillanatában, vagy még csak egyes elemei jöttek létre. A nem létező helyzetek vagy tények elismerése, amennyiben ezek természetüknél fogva olyanok, hogy keletkezésüket a nem-

⁴⁵ Ez a nézet legélesebben *Oppenheim*nél jut kifejezésre: „Az állam nemzetközi jogalannyá csupán és kizárólag az elismerés útján válik”. (*Oppenheim—Lauterpacht: International Law*. London—New York—Toronto. Seventh Edition. 1948. Vol. I. 121. old. Ugyanígy *Kelsen*: „Az el nem ismert közösség jogilag nem létezik az elismerés előtt.” (*Recognition in international law*, 608. old.)

zetközi jog nem szabályozza, nem ütköznek a nemzetközi jog szabályaiba, ha csak nincs jogi kötelezettség az ilyen tények és helyzetek el nem ismerésére. A nemlétező tények elismerésének a kérdése az idő előtti elismerés szférájába tartozik.

II.

Az állam idő előtti elismerése

Az idő előtti elismerés nemcsak az állam, hanem más elismerési tárgy (pl. hadviselő fél) esetén is létrejöhethet, jelen tanulmány azonban csak az állam idő előtti elismerésének a problémáját kívánja vizsgálni. Az idő előtti elismerés problémája szorosan összefügg az elismerési feltételek kérdésével. Idő előtti elismerés alatt ugyanis általában olyan elismerést szoktak érteni, amelyet az egyes elismerési tárgyakra meghatározott előfeltételek megvalósulása előtt adnak meg.⁴⁶ Teuscher az idő előtti elismerés alatt nemzetközi jogalanytól származó olyan elismerést ért „mely a polgárháborút viselő fél, egy elismert állam kormányának, vagy független állam tényállása létezésének hiányában azt a nézetet nyilvánítja ki, hogy ez a tényállás adva van és joghatásokkal rendelkezik.”⁴⁷ Az idézett meghatározás lényegileg a nemlétező tények elismerését azonosítja az időelőtti, vagy más kifejezéssel az elisietett elismeréssel. A helyzet tényleg az, hogy ha az elismert tény a valóságban létezik, úgy az elismerés nem lehet elisietett. Az idő előtti elismerés kérdését az állam elismerésére leszűkítve, kérdés az, vannak-e az állam elismerésének előfeltételei, mi ezeknek a jellege, tehát, hogy jogi vagy politikai előfeltételekről van-e szó és ennek megfelelően, jogilag hogyan minősül az idő előtti elismerés?

Ha az állam elismerésének vannak előfeltételei, úgy nyilvánvaló, hogy ezek az előfeltételek mindenképp az államiság feltételei. Kérdés azonban, hogy az államiságnak vannak-e nemzetközi jogi feltételei, kritériumai? Ha vannak ilyen jogi feltételek, úgy ezek létrejötte előtt az állam elismerése jogellenes, ha pedig a feltételek fennforgása esetén elismerési kötelezettség is fennáll, úgy a feltételek megléte ellenére való el nem ismerés jelentene jogellenes magatartást. Egy további kérdés az, hogy az állam elismerésének feltételei azonosak-e az államiság feltételeivel, vagy ezen túlmenően egyéb elismerési feltételek is elképzelhetők-e?

Az államiság feltételeivel és fogalmával kapcsolatosan a burzsoá nemzetközi jogi irodalomban igen sok, különféle meghatározást találunk.⁴⁸ Ezek a

⁴⁶ *Charpentier*: I. m. 304. old.

⁴⁷ I. m. 27. old.

⁴⁸ Így pl. *Liszt—Fleischmann*: „A nemzetközi jogi értelemben vett állam önhatalmú területi testület, azaz egy meghatározott területen letelepedett, önálló uralkodó hatalom által összefogott emberi közösség” (Das Völkerrecht Berlin, 1925. 86. old.) *Fauchille* szerint az állam „egy bizonyos területet birtokló, közös hatalom alá társult és mindenki jogainak élvezése és szabad gyakorlásának biztosítása céljából szervezett, állandó és független emberi közösség,” (Traité de Droit International Public. Paris. 1922. I. l. 224. old.) *Brierly* fogalma szerint az állam „egy intézmény, azaz a kapcsolatok egy rendszere bizonyos cél elérése érdekében az emberek között”. (I. m. 126. old.) *Ross* szerint az állam „meghatározott területi bázison megszilárdított, magát kormányzó jogi közösség”. (I. m. 97. old.) *Dahm* meghatározása szerint az állam „egy olyan szervezet, amely a Földnek egy meghatározott területén lakó embereket fogja össze, az emberek, intézmények, kapcsolatok konkrét életrendbe (Lebensord-

meghatározások több-kevesebb egyöntetűségei az állam négy ismertetőjelét emelik ki: a területet, a népességet, az államhatalmat és végül ennek függetlenségét, azaz a szuverenitást. A szocialista nemzetközi jogi irodalomban az általános nemzetközi jogi munkák általában nem foglalkoznak az állam fogalmával, abból a nézőszögből kiindulva, hogy az állam nem nemzetközi jogi fogalom, annak meghatározása a marxizmus feladata.⁴⁹ Az kétségtelen, hogy az állam fogalmát nemcsak a nemzetközi jog vizsgálja. A marxizmuson kívül az állam- és jogelmélet, az államjog is foglalkozik az állam meghatározásával. Ezek a tudományok más-más nézőszögből indulnak ki. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az államnak többféle fogalma lenne, hanem csak azzal van összefüggésben, hogy az egyes tudományágak szempontjából az egységes államfogalomnak egyes elemei különböző jelentőségekkel rendelkeznek. A nemzetközi jog vonatkozásában pl. teljesen közömbös, hogy egy konkrét államban az államhatalom hogyan van megszervezve, milyen a kormányforma, melyik osztály kezében van az államhatalom, míg ugyanezek a kérdések az államjog, a marxizmus, vagy a jogelmélet szempontjából igen fontos kérdések.

A bennünket konkrétan érdeklő kérdés most nem az, hogy melyek az államiség fogalmi ismérvei, hanem az, hogy ezek az ismérvek vajjon a nemzetközi jog által meghatározott, vagy pedig a nemzetközi jogtudomány által alkotott fogalmi elemek?

Kelsen ezzel kapcsolatban azt mondja: „Az általános nemzetközi jog meghatározza azokat a feltételeket, amelyek alatt egy közösség államot képez és mint ilyen nemzetközi jogalany.”⁵⁰ Álláspontját azzal indokolja, hogy ha a nemzetközi jog alanyai az államok, akkor a nemzetközi jognak meg kell határoznia, hogy mi az állam, ellenkező esetben a nemzetközi jog nem lenne alkalmazható. Az állam nemzetközi jogilag meghatározott tényállása szerinte a következő: „Egy közösség akkor állam, ha az ehhez a közösséghez tartozó egyének meghatározott területen élnek, független és tényleges kormány alatt megszervezve.”⁵¹ Mint látható az állam fogalmi elemét tekintve nem mond újat, csupán azt állítja, hogy azokat a nemzetközi szokásjog határozza meg. Nemzetközi jogilag szabályozott tényállásnak tekinti az állam ismérveit Kunz⁵² és Ver-

nung) összefogott foglalat, melyet a jog „személynek”, egységnek tekint.” (Völkerrecht. Stuttgart, I. Band. 75. old.) A Nemzetközi Jogi Intézet az új államok elismeréséről szóló tervezetében az első cikk az elismerés fogalma mellett az állam fogalmát is meghatározza: „...l'existence sur un territoire déterminé d'une société humaine politiquement organisée, indépendante de tout autre Etat existant, capable d'observer les prescriptions du droit international...” (Annuaire, 1936. II. 300. old.) Oppenheim az állam létezéséhez négy feltételt tart szükségesnek (népesség, terület, kormány és ezen kormány szuverenitása. (I. m. I. - 114. old.) míg Verdross a nemzetközi jog értelmében vett állam nem kevesebb mint 7 ismertetőjelét sorolja fel. (Völkerrecht, Wien, 1959. 131—134. old.)

⁴⁹ Így ezen a nézetlen van Schirmer: Zur Völkerrechtssubjektivität der Staaten und zur Problem ihrer Völkerrechtlichen Rechtmässigkeit. Staat und Recht, 1963. 4. sz. 655. old. Papp Ignác részletesen foglalkozik az állam fogalmával, meghatározása szerint: „Állam: a társadalomtól elkülönült, a lakosság (a nép, a nemzet) gazdaságilag uralkodó osztályának (vagy osztályainak) területhez kötött szuverén hatalmi szervezete”. (Az állam meghatározása és a nemzetközi. Buza László emlékkönyv. Acta Universitatis Szegediensis. Acta Juridica et Politica. Tomus V. 273. old.)

⁵⁰ Principles of International Law. New York. 1952: 264. old.

⁵¹ Kelsen: U. o. 265. old.

⁵² „A nemzetközi jog a pozitív norma erejével határozza meg, mikor van szó nemzetközi jogi értelemben vett államról.” (Kunz: I. m. 88. old.)

dross is.⁵³ Guggenheim lényegileg szintén az állam nemzetközi jogilag szabályozott tényállása mellett foglal állást, amikor az elismerési előfeltételekről szólva kijelenti: „Azokat az előfeltételeket, amelyek alatt egy társadalmi kényszerrendnek (Zwangordnung) a szuverén állam minősége elismerhető, a nemzetközi szokásjogi normák határozzák meg.”⁵⁴ Az idézett elméletek a nemzetközi jog primátusának ismert álláspontjából indulnak ki, mely a nemzetközi jognak államok feletti szerepet tulajdonít, „valami ahhoz hasonló funkciót, amelyet a belső jog gyakorol a jogalanyok felett.”⁵⁵

Az államok gyakorlatában kétségtelenül ismeretes olyan kísérlet, hogy az állam ismérveit tételes nemzetközi jog útján határozzák meg. Az 1933. december 26-án kötött, az államok jogairól és kötelezettségeiről szóló montevideói egyezmény 1. cikke ugyanis leszögezi: „Az államnak, mint a nemzetközi jog alanyának a következő tulajdonságokkal kell rendelkeznie: a) állandó népesség; b) meghatározott terület; c) kormány és d) képesség arra, hogy a többi állammal kapcsolatba léphessen.”⁵⁶

Az idézett cikk lényegileg nem is az állam fogalmát határozza meg, hanem azokat a feltételeket sorolja fel, amelyekkel az államnak rendelkeznie kell ahhoz, hogy a nemzetközi jog alanya lehessen. Itt nem teljességre törekvő fogalmi meghatározásról van szó, hanem olyan ismertetőjelek megállapításáról, melyek hiányában nem lehet államról, illetve nemzetközi jogalanyról beszélni.

Az államiság feltételeinek jogi meghatározását az egyetemes nemzetközi jogban azonban hiába keresnénk,⁵⁷ de nem találunk ilyen jogi állam-fogalmat a belső jogban sem.⁵⁸ Ha a nemzetközi jog kötelező erővel meghatározná, hogy melyek az államiság ismérvei, úgy meghatározhatná azt is, hogy milyen legyen ez az állam, pl. hogy miként kell az államhatalmat gyakorolni ahhoz, hogy az a nemzetközi jogi feltételeknek megfeleljen. Ilyen nemzetközi jog által lerögzített állam-fogalom esetén minden újonnan keletkezett állam már kész tények előtt állna és a más államok által létrehozott nemzetközi jog döntené el, hogy megfelel-e az államiság kritériumainak. Ilyen rendelkezést azonban a nemzetközi jog nem tartalmaz és nem is tartalmazhat, ez az állam belső ügyeibe való beavatkozás lenne,⁵⁹ és ebben az esetben a nemzetközi jognak tényleg valami államok feletti szerepe volna. Azt tehát, hogy mikor áll fenn tényleg az állam,

⁵³ „... denn ein Staat im Sinne des Völkerrechtes ist eben ein von Völkerrechte geregelter Tatbestand.” (Die Verfassung der Völkerrechtsgemeinschaft. Wien und Berlin. 1926. 129. old.)

⁵⁴ Lehrbuch des Völkerrechts. Band I. 181. old. Az elismerési előfeltételeket a nemzetközi jog határozza meg Bindschedler szerint is. (I. m. 383. old.)

⁵⁵ *Modzsorjan*: Субъекты международного права Moszkva. 1958. 5. old.

⁵⁶ The American Journal of International Law. 1934. Supplement. 75. old. Az államiságának ugyanezeket az ismérveit tartalmazta az indiai kormánynak az ENSZ Főtitkárához intézett egy jegyzéke azzal a módosítással, hogy a d) pontban foglalt ismertetőjelet a „sovereignty” kifejezéssel jelölte. (Lásd: *Teuscher*: I. m. 113. old.) Találunk államfogalom meghatározást nemzetközi bírósági ítéletben is. Így a német–lengyel Vegyes Nemzetközi Döntőbíróság 1929. VIII. 1-én kelt ítélete a Deutsche Kontinental Gas Gesellschaft és Lengyelország közötti ügyben kimondta: „... un Etat n'existe qu'à la condition de posséder un territoire, une collectivité d'hommes habitant ce territoire, une puissance publique, s'exercant sur cette collectivité et ce territoire.” (Idézi: *Teuscher*: I. m. 113. old. 30. jegyzet.)

⁵⁷ Lásd *Anzilotti*: I. m. 165. old.

⁵⁸ V. ö. *Papp* Ignác: I. m. 249. old.

⁵⁹ V. ö. *Schirmer*: I. m. 655. old.

az általános nemzetközi jog nem dönti el kötelező erővel. Az állam létezése ténykérdés, az ebből fakadó következmények a ténylegességhez fűződnek.

Ha a tételes nemzetközi jog nem is határozza meg, hogy mi az állam fogalma, ez nem jelenti azt, hogy az állam nem nemzetközi jogi fogalom. Az állam létezéséhez — mint már említettem — fontos joghatások fűződnek. A nemzetközi jog használja és joghatásokkal kíséri az állam fogalmát, így az jogi fogalom, tételes nemzetközi jog által körülhatárolt pontos tartalom meghatározás nélkül.⁶⁰ Ha viszont a nemzetközi jog nem határozza meg kötelező erővel, hogy mikor forog fenn az állam tényállása, úgy ebből két dolog következik: 1. Az általános nemzetközi jog alapján nincs kötelezettség az új állam elismerésére és ennek megfelelően az új állam sem követelheti az elismerést a többi államtól.⁶¹ 2. Nincs el nem ismerési kötelezettség sem azon a címen, hogy az új állam nem felel meg a nemzetközi jog által megkövetelt feltételeknek. Az állam elismerésének előfeltételeként elvileg szóba jöhet az állam tényleges létezése mellett annak az államnak az elismerése, amelyiktől ez az új állam elszakadt. Természetesen, ha az új állam már meglévő államok egyesülése útján alakul meg, ilyen feltétel logikailag kizárt.

A gyakorlat azt mutatja, hogy amikor az új állam egy régi államtól való elszakadás útján jön létre, legtöbbször a régi állam az, amelyik legutoljára ismeri el az új államot. Peru függetlenségét Spanyolország csak 75 év után ismerte el, a görög függetlenség kelet 1827, Törökország azonban csak 1832-ben ismerte le Görögországot, Belgium 1831-ben lett független, függetlenségét Hollandia csak 1839-ben ismerte el.⁶²

Ha tehát az elszakadás útján keletkező új állam más államok részéről történő elismerésének előfeltétele lenne annak az államnak az elismerése, melytől ez az új állam levált, úgy ez azt jelentené, hogy teljesen a régi állam tetszésétől függne az új állam elismerése. A régi állam teljesen el tudná szigetelni az új államot az elismerés visszatartásával. Az állam elismerése tehát nem köthető valamely más állam előzetes elismeréséhez mint általános feltételhez. Kivételesen előfordulhat ugyan egy állam az elismerést egy másik állam előzetes elismerésétől teszi függővé,⁶³ de ebben az esetben nem az általános elismerési feltételekről van szó, hanem egy konkrét esetben feltételelesen

⁶⁰ Jogi fogalomnak tekinti az államot *Chen* is: „... ha az állam ténylegesen létezik, úgy jogilag is létezik.” (I. m. 38. old.)

⁶¹ Ezen a nézeten van *Ross*, (I. m. 121. old.) *Kunz*, (I. m. 88. old.) *Charpentier*, (I. m. 251. old.) *Fischer Williams* (I. m. 238. old.) Nem tekinti kötelezőnek az elismerést az ENSZ Főtitkárának idézett memoranduma sem. (lásd 15. jegyzet) *Liszovszkii* leszögezi ezzel kapcsolatban: „A szoviet gyakorlat és elmélet tagadja az elismerés jogi kötelezettségének a létezését.” (I. m. 74. old.) Hasonlóan: *Kazarovec*: I. m. 13. old. *Feldman*: I. m. 52. old. *Kozsevnyikov* megfogalmazása szerint az elismerés nem az elismert hanem az elismerő állam joga. (Fejezetek a nemzetközi közjog köréből. 64. old.) Érdekes álláspontot foglal el *Bustamente*, aki szerint az elismerés nem függ az állam akaratától és nem is kötelező, hanem csak szükséges.) *Droit International Public*. Paris. 1934. Tome. I. 177. old.) Ezzel szemben kötelezőnek tekinti az elismerést *Lauterpacht* (I. m. 6, 12, 62—66. old.) *Herczeg* István is azon a nézeten van, hogy az elismerés kötelező ha azt az új állam kéri. (I. m. 467. old.)

⁶² *Rousseau*: I. m. 293. old.

⁶³ Így pl. egy Németország és Litvánia között 1920. július 15-én kötött egyezményben Németország Litvánia de jure elismerését ahhoz a feltételhez kötötte, hogy előbb a versailles-i szerződésben említett szövetséges nagyhatalmak egyike ismerje el Litvániát. (Lásd: *Laserson*: The recognition of Latvia. The American Journal of International Law. 1943. 240. old.)

megadott elismeréssel állunk szemben. A nemzetközi jogi irodalomban találkozzunk olyan állásponttal is, amely szerint az elismerés általános előfeltétele a régi államtól erőszakos úton elszakadt új állam elismerése esetén az, hogy a függetlenségért folyó harc látszólag befejezést nyerjen.⁶⁴ Ez az előfeltétel nem azonos az állam tényleges létezésének a feltételével, mivel az állam minden lényeges eleme létrejöhet a függetlenségi harc folyamán, csupán addig amíg a harc folyik, nem dőlt el az a kérdés, hogy az új állam létrejövetele időleges, vagy végleges. Van olyan nézet is, hogy megengedett az új állam elismerése annak dacára, hogy a fegyveres harc még folyik, ha az anyaországnak nincs már semmi esélye arra, hogy az új államot ismét szuverenitása alá helyezze.⁶⁵ Ezt a körülményt azonban egy adott esetben igen nehéz eldönteni. Az kétségtelen, hogy ha a harc véget ért, vagy ha az új államot maga a régi állam is elismerte már, úgy semmiképpen sem lehet az új állam elismerése idő előtti.⁶⁶

Az állam elismerésének tehát egyedüli általános feltétele az állam tényleges létezése lehet. Az állam elismerésének jogi megítélését azonban befolyásolja az a körülmény, hogy folyik-e harc a régi és az új állam között, melyről még szó lesz. Annak a megállapítása, hogy egy állam tényleg létezik-e, nem mindig könnyű dolog. Mivel sem az általános nemzetközi jog nem határozza meg, hogy mikor forog fenn az állam nemzetközi jogi tényállása, sem nincs semmiféle nemzetközi szerv, amely ezt az államokra nézve kötelező erővel megállapítaná, így az államok egyedileg döntenek el ezt a kérdést egy konkrét állam viszonylatában. Ez a döntés természetesen nem érinti az új állam létezését, csupán az elismerő állam magatartását befolyásolja. Az elismerés megadásában döntő szerepet játszanak a politikai érdekek és előfordul, hogy az új államot idegen hatalmak tényleges megalakulása előtt⁶⁷ ismerik el, ha az új állam létrejöveteléhez, illetve elismeréséhez érdekük fűződik. Kérdés az, hogy mi az ilyen idő előtti elismerés jogi jellege?

A nemzetközi jogi irodalom azt a nézetet fejti ki, hogy az idő előtti elismerés jogellenes magatartás⁶⁸ vagy barátságtalan cselekmény.⁶⁹

A kérdés megoldása az elismerési előfeltételek jellegében rejlik. Ha az általános nemzetközi jog nem határozza meg, hogy melyek az elismerés jogi feltételei és milyen időpontban kell az elismerést megadni, továbbá ha nincs jog és ennek megfelelő kötelezettség az elismerésre, valamint elismerési tilalom a feltételek hiányzásának esetén, úgy az elismerés nem lehet ezen a címen jogellenes, hanem csak barátságtalan cselekmény azzal az állammal szemben,

⁶⁴ A politikai okokból idő előtt adott elismerés tipikus eseteként lehet megemlíteni Panama köztársaságnak az Egyesült Államok részéről történt elismerését, mely a függetlenségi nyilatkozat után 3 nappal következett be, amikor a harc Kolumbia és Panama között korántsem dőlt még el. (Ld. bővebben *Kunz*: I. m. 102 old.)

⁶⁵ *Kunz*: I. m. 600. old., *Verdross*: Die Verfassung der Völkerrechtsgemeinschaft. 140. old., *Spiropoulos*: I. m. 52—53. old.

⁶⁶ *Louter*: I. m. Tome. I. 221. old. *Dahm*: I. m. 136. old.

⁶⁷ Pl. a pusztá függetlenségi nyilatkozat alapján.

⁶⁸ Így *Guggenheim*: I. m. Band I. 185. old., *Ross* I. m. 121. old., *Lauterpacht*: I. m. 7. old., *Jessup*: A modern law of nations. New-York 1948. 52. old., *Berber*: I. m. I. Band. 230. old. és mások azon a címen, hogy az idő előtti elismerés intervenciót képez, az ilyen elismerést jogellenes cselekménynek minősítik. *Kazarovec* nézete szerint az elismerésnek egy bizonyos idő előtt való megadása idő előtti és jogellenes, álláspontját azonban nem részletezi. (I. m. 10—11. old.)

amelyiktől az új állam elszakadt⁶⁹, míg az összes többi állammal szemben barátságtalan cselekménynek sem minősülhet. Kérdés azonban, hogy egy nem jogellenes, de ténylegesen nem létező ténynek az elismerése jogilag minek minősül? Kunz nézete szerint az elismerés a ténylegesség hiánya miatt jogilag érvénytelen.⁷¹ Ez az álláspont jogászilag kétségkívül korrekt, de akkor azt is meg kell vizsgálni, hogy milyen következményekkel jár az ilyen jogi aktus érvénytelensége. Egy jogi aktus érvénytelensége nem jelenthet mást a nemzetközi jogban sem, mint azt, hogy az érvényes jogi aktushoz egyébként fűződő joghatások az érvénytelen aktus esetén nem következnek be, vagy pedig a bekövetkezett joghatások érvényessége megtámadható. Tekintve, hogy az elismerés joghatásai általában csak az elismert és az elismerő állam között következnek be,⁷² az érvénytelenség csak akkor lenne megállapítható az általános nemzetközi jog alapján, ha az elismerés egy harmadik állam szuverenitását sérti, vagyis beavatkozást képez. Amennyiben az új állam idő előtti elismerése nem képez intervenciót, úgy semmiesetre sem lehet semmis, mivel az állam szabad abban, hogy olyan egyoldalú aktusokat fogantasson, melyek nem sértik más államok jogait. Az államot nem lehet megakadályozni abban sem, hogy diplomáciai kapcsolatot létesítsen olyan közösséggel, mely még nem független állam. Az intervenciónak minősülő elismerés alapján létrejött diplomáciai kapcsolat, — mely az elismerés egyik legtipikusabb jogkövetkezménye — azonban nem lehet semmis. Két állam között létrejött bármilyen joghatás, vagy jogügyelet semmisséghez ugyanis az szükséges, hogy ezek az államok kétségbevonják annak érvényességét. Az idő előtti elismerés szankciója tehát nem lehet a semmisség akkor sem, ha az elismerés intervenciót jelent.⁷³ Ha az elismerő állam pl. szerződést köt egy általa államként elismert olyan közösséggel, amelyik még nem független állam, hanem csak egy felkelő szervezet, ez a szerződés nem lesz semmis, ha az állam tényleg létrejön, mint ahogyan ma is hatályban van az a nemzetközi szerződés, melyet az USA kötött a csatorna építés tárgyában Panamával. Az ilyen szerződés érvényességét hiába vonja kétségbe akár a feldarabolt, akár más állam, ettől a nemzetközi szerződés nem lesz érvénytelen, mivel ezekre az államokra egyébként sem tartalmazott nemzetközi kötelezettséget, azok nem alanyai a kétoldalú szerződésben foglalt nemzetközi jogszabályoknak.

⁶⁹ Az állam idő előtti elismerését barátságtalan cselekménynek tekinti *Liszt—Fleischmann*: I. m. 92. old.

⁷⁰ Ha az elszakadni kívánó területnek joga van a függetlenséghez a népek önrendelkezési joga alapján, úgy még barátságtalan cselekménynek sem minősülhet az állam idő előtti elismerése. (ld. lentebb)

⁷¹ I. m. 104. old.

⁷² Ez a megállapítás feltétlenül helyes abban az értelemben, hogy az ebből eredő következményeket harmadik államok nem kötelesek figyelembe venni, azonban előfordulhat, hogy ennek ellenére az új állam elismerése ténylegesen érinti harmadik államok elsősorban az ún. anyaország jogait. Így pl. a feldarabolt állam hiába tekintí érvénytelennek a tőle elszakadt országrész harmadik állam részéről történt elismerését, azt nem tudja megakadályozni, hogy ez a harmadik állam az elszakadt területen lakókat ne tekintse az új állam polgárainak. Így a feldarabolt állam hiába államosítja pl. az elismerő állam kikötőjében tartozkodó hajókat, ha azok az új állam állampolgárainak a tulajdonát képezik, az államosításnak nem tud érvényt szerezni, mivel az elismerő állam joggal helyezkedik arra az állápontra, hogy — a konkrét példánál maradva — a hajók idegen állampolgárok tulajdonát képezik akik felett a régi állam már nem gyakorol hatalmat. Az elismerő állam magatartása nem jogszerűtlen, feltéve, hogy az új állam ténylegesen létrejött.

⁷³ *Charpentier*: I. m. 308. old.

Az intervenciót képező elismerés joghatásai tehát bekövetkeznek az elismerő állam és az elismert közösség között az elismerés nem lesz semmis annak ellenére sem, hogy sérti az ENSZ Alapokmányában foglalt intervenció tilalmát. Ez azonban korántsem jelenti azt, hogy az ilyen jellegű elismerésnek nincs szankciója. Az intervenciónak minősülő elismerés bár nem lesz semmis, de az elismerő állam felelősségét vonja maga után a feldarabolt állammal szemben,⁷⁴ továbbá az Alapokmány megsértése miatt az ENSZ-szel szemben is. Nem terheli természetesen semmiféle nemzetközi jogi felelősség az elismert közösséget akkor sem, ha később független államként létrejön. Az új állam ugyanis nem sértett meg semmiféle jogszabályt. A kérdés csupán az, hogy mit kell beavatkozásnak tekinteni és hogy minősülhet-e konkrét esetben valamely új állam elismerése intervenciónak?

Az idő előtti elismerés és az intervenció

A más államok belügyeibe való beavatkozás tilalma, amely közvetlenül az államok szuverén egyenlőségének az elvéből folyik, a modern nemzetközi jog alapelvei közé tartozik.⁷⁵ Ki van zárva általában az a lehetőség is, hogy az ENSZ avatkozzék be a államok olyan belső ügyeibe, melyek „lényegileg valamely állam belső joghatóságának körébe tartoznak”.⁷⁶ Nem határozza meg azonban sem az ENSZ. Alapokmánya, sem más nemzetközi jogszabály, hogy pontosan milyen magatartás az, amelyik valamely állam belső ügyeibe való beavatkozásnak minősül és „ez a körülmény alapot ad a beavatkozás fogalmának különféle értelmezésére.”⁷⁷

Strupp szerint az intervenció egy államnak egy másik állam belső (vagy külső) ügyeibe való, parancsoló (impératív) formában történő beavatkozási akta aabból a célból, hogy követelje ilyen, vagy olyan cselekmény végrehajtását, vagy végre nem hajtását, anélkül, hogy akár a nemzetközi szokásjogból, vagy a felek között e tárgyban kötött speciális szerződésből folyó jogcímre hivatkozhatna.⁷⁸ Piradov és Sztarusenko a beavatkozás tartalmát vizsgálva megállapítják, hogy a beavatkozás kényszer útján jön létre, bár néha a kényszer leplezett, a beavatkozás kívülről történik és tárgya a szuverén állam kizárólagos hatásköre, vagyis annak belső és külső ügye.⁷⁹ A kényszert az intervenció elemének tekinti Búza László is, aki szerint a kérdést, hogy beavatkozásról, vagy csupán barátságos tanácsadásról van-e szó, annak alapján kell eldönteni, hogy az állam „szabadon határozhatja el magát arra, hogy a másik állam akarata szerint járjon-e el, vagy sem.”⁸⁰

⁷⁴ I. h.

⁷⁵ *Jevgenyev: Правосубъектность, суверенитет и невмешательство в международном праве. Советское государство и право. 1955. 2. sz. 81. old.*

⁷⁶ Alapokmány 2. cikk 7. pont.

⁷⁷ *Тстко: Внутренняя компетенция государств и ООН. Moszkva, 1963. 200. old.*

⁷⁸ *Les Régles Générales du Droit de la Paix, Recueil des Cours. 1934. Tome 47. 513. old.*

⁷⁹ *Piradov, Sztarusenko: Принцип невмешательства в современном международном праве. Советский ежегодник международного права, 1958. 246. old.*

⁸⁰ *Búza: A non intervenció elvének szocialista és imperialista koncepciója. A Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának 1953. évi évkönyve, 26. old.*

Amennyiben a kényszert, illetve az azzal való fenyegetést a beavatkozás fogalmi elemének tekintjük, úgy az elismerés, mégha idő előtti is, nem tekinthető beavatkozásnak, mivel az elismerési nyilatkozatban sem erőszak, sem pedig fenyegetés nincs.⁸¹ Nézetem szerint azonban a beavatkozás szélesebb fogalom, azaz olyan cselekmény is beavatkozásnak minősülhet, mely mögött nem áll kényszer vagy fenyegetés, de amely valamely állam belső vagy külső illetékességének a körét érinti, arra behatással van és a vonatkozó állam akarata ellenére jött létre. Előfordulhat ugyanis, hogy egy állami cselekmény mögött nem áll ugyan kényszer, vagy fenyegetés, tehát erőszak, de a cselekmény olyan joghatásokat idéz elő amelyek súlyosan sértik az állam szuverenitását, annak akarata ellen jöttek létre és azokat az érintett állam nem tudja elhárítani. Bizonyos esetekben az állam idő előtti elismerése rendelkezhet ilyen hatásokkal. Az állam idő előtti elismerése mint beavatkozás természetesen az új állam keletkezésének csak arra a módjára vonatkozhat, amikor az új állam a régi állammal folytatott fegyveres harc útján keletkezett. Így ha az elszakadni kívánó országrész és az ún. anyaország között a polgárháború még folyik, sőt csak éppen hogy kibontakozott, az elszakadó országrész független államként való elismerése a polgárháborúba való beavatkozást jelent. Az elismeréssel az elismerő állam kétségbevonja a régi állam jogát az elszakadni kívánó országrész felett és minden olyan jogát, ami ezzel kapcsolatos, pl. azt, hogy a régi állam kormánya van feljogosítva nemzetközi szerződést kötni a kérdéses területtel kapcsolatosan. A feldarabolt államnak nincs jogi lehetősége annak megakadályozására, hogy az elszakadni kívánó országrész szerződést kössön, vagy diplomáciai kapcsolatokat létesítsen az elismerő állammal. Az ilyen idő előtti elismerés súlyosan sérti a feldarabolt állam területi fennségjogát, állampolgárai feletti személyi hatáskörét, diplomáciai képviseleti jogát, ennél fogva beavatkozást jelent olyan ügyeibe, melyek saját hatáskörébe tartoznak. Ez a beavatkozás erőszak alkalmazása nélkül történik, azonban következményei hasonlítanak a kényszer hatásaihoz. Az állam ugyanis olyan helyzetbe kerül, hogy bizonyos alapvető jogait érintő akarata ellen létrejött hatásokat nem tud elhárítani, kényszerhelyzethez hasonló helyzetbe kerül anélkül, hogy vele szemben kényszert alkalmaztak volna. Kényszerhelyzet, kényszer alkalmazása nélkül logikai ellentmondásnak látszik. Mégis az a helyzet, amibe az idő előtti elismerés következtében a régi állam kerül, igen hasonló a kényszerhelyzethez. A kényszerhelyzet ugyanis azt jelenti, hogy az állam, egy másik állam által kifejtett erőszak következtében kénytelen akarata ellenére számára hátrányos cselekményt elvégezni, amely rendszerint valamely jogáról való lemondást, vagy új, számára hátrányos kötelezettségvállalást jelent. Az ilyen hátrányos cselekményt a kényszerhelyzetbe került állam rendszerint azért kénytelen megtenni, hogy ezzel egy még hátrányosabb helyzet alól szabaduljon, mely a vele szemben alkalmazott erőszak következtében már beállott, vagy pedig az ilyen hátránynak — melyet a fenyegetés kilátásba helyezett — a bekövetkezését elhárítsa.

Az idő előtti elismerés következtében beállott új helyzet különbözik a kényszerhelyzettől. A régi állam az elismerő nyilatkozat következtében elveszti az elismerő állammal szembeni bizonyos jogait, illetve azok érvényesítési lehetőségét anélkül, hogy azokról lemondott volna, vagy erre bárki kényszerítette

⁸¹ Teuscher: I. m. 76. old.

volna. A kérdéses jogok elvesztését idegen állam egyoldalú cselekvése okozza és ezeket az érintett állam éppen úgy nem tudja elhárítani, mintha vele szemben kényszerrel alkalmaztak volna.

Bizonyos esetekben tehát az állam idő előtti elismerése intervenciót képez és mint ilyen nemzetközi deliktum, amelyik az elismerő állam felelősségét vonja maga után, maga az elismerés azonban jogilag nem érvénytelen, az érvényes az elismerő és az elismert új közösség között. A régi állam azonban a vele szemben elkövetett beavatkozás ellen felléphet és szankciót alkalmazhat.

Az állam idő előtti elismerése gyakorlatilag akkor intervenció, ha az államban a polgárháború még folyik, ekkor ugyanis még nem dőlt el véglegesen a kérdés, hogy az új állam létrejön-e vagy nem. A polgárháború az állam belső ügyét képezi⁸² kérdés azonban hogy az állam kizárólagos joghatóságába tartozik-e minden olyan jellegű mozgalom, amelynek célja az ország területe egy részének az elszakítása és ott egy új állam alakítása? A kérdésnek a mai viszonyok között konkrét gyakorlati jelentősége is van. Az új államok keletkezése leggyakrabban úgy történik, hogy valamely gyarmati terület szerez függetlenséget és önálló államiságot. A gyarmati sorból függetlenné vált állam keletkezése történhet békés úton is, ha az elszakadásba a gyarmattartó hatalom beleegyezik, de gyakori az az eset is, amikor a független államiség hosszú, véres harc eredménye. Ilyen függetlenségi háború útján nyerte el pl. önálló államiságát Indonézia, Viet-Nam, Algéria, s jelenleg is folyik a felszabadító háború a portugál gyarmatokon. A kérdés azon fordul meg, hogy a gyarmati felszabadító háború a gyarmattartó állam kizárólagos belső, vagy külső ügyét képezi-e, ettől függ ugyanis annak megítélése, hogy a függetlenségért harcoló gyarmat államiségének idő előtti elismerése intervenciónak minősíthető-e, vagy nem.

Azt a kérdést, hogy milyen ügyek tartoznak kizárólagosan, vagy lényegében az állam belső joghatóságának a körébe, nemzetközi jogi norma nem szabályozza.⁸³ Tomkó nézete szerint azok a kritériumok amelyek meghatározzák, hogy milyen ügyek tartoznak az állam belső joghatóságába lehetnek jogi jellegűek és politikai jellegűek, vagyis a jellemvonások nem korlátozhatók csupán a jogi kritériumokra.⁸⁴ Az mindenesetre bizonyos, hogy azok az ügyek, amelyeket a nemzetközi jog szabályoz, tehát amelyek kapcsán az államot saját maga által vállalt nemzetközi jogi kötelezettségek terhelik, nem jelenthetik az állam kizárólagos belső, vagy külső ügyét.

A gyarmatok területe általában jogilag az ún. „anyaország” területét képezik,⁸⁵ az ott élők azonban gyakran nem rendelkeznek a gyarmattartó állam

⁸² Ez következik a háború fogalmából is, amely „nemzetközi jogi állapot, melyből egyrészt a hadviselő felek egymásközötti viszonyában fakadnak jogok és kötelezettségek, másrészt jogok és kötelezettségek állanak elő a hadviselő felek s a háborúban részt nem vevő ún. semleges államok között is.” (Buza: a felkelők nemzetközi jogi helyzete és a spanyol polgárháborúba való „benemavatkozás”. Menyhárt Gáspár emlékkönyv. Szeged, 1938. 59. old.) A polgárháború ugyanis nem nemzetközi jogi állapot, legalábbis addig nem az, amíg a felkelőket nem ismerik el hadviselő félként.

⁸³ V. ö. Tomko: I. m. 120. old.

⁸⁴ I. m. 148. old.

⁸⁵ Jogilag kivételt képeznek az ún. védnökségek, melyek formailag bizonyos különállást élveznek. (V. ö. Herczegh Géza: A gyarmati kérdés és a nemzetközi jog. Budapest, 1962. 44–50. old.)

állampolgárságával. A gyarmati hatalom a gyarmat területén területi fennség-jogot gyakorol, a gyarmatok igazgatását azonban nemzetközi jogszabály, az Alapokmány XI. fejezetében foglalt rendelkezések alapján az ENSZ ellenőrz. Az a tény, hogy az önkormányzattal nem rendelkező területeket igazgató államok az Alapokmány rendelkezései szerint kötelesek az igazgatott területek gazdasági, szociális és nevelésügyi helyzetéről a Főtitkárnak rendszeres tájékoztatást nyújtani⁸⁶ azt bizonyítják, hogy a gyarmatok igazgatása nem kizárólagos belső ügye az államnak. A kizárólagos belső ügyek felett ugyanis nincs nemzetközi ellenőrzés, illetve megfordítva, ilyen ellenőrzés meglétében arra kell következtetni — ha az ellenőrzés egy nemzetközi kötelezettség végrehajtásával kapcsolatos — hogy az ügy nem az állam kizárólagos joghatóságába tartozik.

Másfelől a nemzetközi jogban ismertes a népek és a nemzetek önrendelkezési joga, amely a nemzetközi jog egyik általánosan ismert alvető elve. Vita lehet arról, hogy a nemzetek önrendelkezési joga teljesértékű nemzetközi jogszabály-e,⁸⁷ az azonban kétségtelen, hogy létezik ilyen jog. Tartalmát tekintve a nemzetek önrendelkezési joga azt jelenti, hogy a nemzetnek joga van a különválásra, vagy más állammal való egyesülésre és saját állami szervezete létrehozására.⁸⁸ Amikor a gyarmati nép saját állami szervezete megteremtése céljából függetlenségi harcot folytat a gyarmatosító hatalommal, tulajdonképpen egy nemzetközi jogilag elismert igényt⁸⁹ érvényesít, illetve a vele fegyveresen harcoló gyarmatosító hatalom nemzetközi kötelezettséget szeg meg. „Nem lehet elismerni a népek jogát az önrendelkezésre és ugyanakkor erőszakosan viszatartani őket egy adott állam keretei között.”⁹⁰

⁸⁶ Alapokmány 73. cikk.

⁸⁷ A szovjet nemzetközi jogi irodalomban ismeretes olyan nézet, mely a nemzetek önrendelkezési jogából egyenesen azt a tételt vezeti le, hogy a függetlenségükért harcoló nemzetek a nemzetközi jog alanyai. Ezt a nézetet képviseli *Modzsjorjan* (I. m. 14. old.) Ugyanezt a nézetet képviseli *Tunkin* is. *Вопросы теории международного права*. Moszkva, 1962. 47. old.) *Jevgenyev* szerint a nemzet addig amíg nem alkotott önálló államot nem ismerhető el a nemzetközi jog alanyának, de nem lehet másrészt megtagadni az elismerést, ha a függetlenségéért harcol, ugyanis ilyenkor rendszerint már megszerezte az állam népsége vonását. (*Правосубъектность, суверенитет и невмешательство в международном праве*. 77. old.) *Buza* László a nemzetek önrendelkezési jogát programjellegű normának tekinti, tehát olyan jogszabálynak, mely nem statuál alanyi jogot és nemzetközi eljárás útján kikényszeríthető nemzetközi kötelezettséget. (A törvényesség és az igazságosság elve a nemzetközi jogban. *Acta Universitatis Szegediensis. Tomus III. Fasciculus 1.* 19. old.)

⁸⁸ *Sztarusenko*: *Против избращения принципа самоопределения народов и наций. Советское государство и право*. 1958. 1. sz. 64. old.

⁸⁹ A népek önrendelkezési joga nem formál alanyi jogot a népek vagy nemzetek számára azért sem, mert azok nem alanyai a nemzetközi jognak, ellenben élvezői az önrendelkezési jog tiszteletben tartását előíró kötelezettségnek. (Ld. *Herczeg Géza* I. m. 120. old.)

⁹⁰ *Sztarusenko*: I. m. 63. old. A gyarmati háborút *Tuzmuhamedov* egyenesen agresszióknak tekinti, a gyarmattartó állam részéről. *Мирное сосуществование и национальноосвободительная война. Советское государство и право*. 1963. 3. sz. 88. old.)

Nézetem szerint agressziót csak állammal szemben lehet elkövetni, ezért a gyarmati felszabadító háborút nem agresszió, de jogtalan cselekmény a gyarmatcsíto hatalom részéről, mivel magának a háborúnak a ténye bizonyítja, hogy a gyarmat nem kíván jelenlegi állapotában maradni és az elszakadásra irányuló tevékenysége. viszont a népek önrendelkezési joga alapján jogszerű. A jogszerű magatartással ellentétes tevékenység pedig szükségképpen jogszerűtlen.

A függetlenségéért harcoló gyarmat új független államként való elismerése tehát nem beavatkozás a gyarmattartó imperialista hatalom belső ügyeibe, — tekintve, hogy a gyarmati háború sem kizárólagos belső ügye —⁹¹ sőt bizonyos értelemben idő előtti elismerést sem jelent. A népek önrendelkezési jogának az elismerése nem köthető olyan előfeltételhez, hogy a nemzet önálló állami szervezettel rendelkezék, sőt éppen a nemzet önálló államiságának megszerzését biztosítja. A függetlenségéért harcoló gyarmat önálló államiságának idő előtti elismerése ezen nemzet önrendelkezési jogának az elismerését is jelenti. Az önrendelkezési jog elismerése pedig nem lehet idő előtti. Mégis, ha még az önálló államiság nem valósult meg, az ilyen elismerés mögött nem áll a ténylegesség, tehát az államiság létezése tekintetében az elismerés idő előtti elismerést jelent, amely azonban nem intervenció. A nemzetek önrendelkezési jogát természetesen nemcsak a gyarmati népekre vonatkozóan lehet és kell alkalmazni. Gyarmatnak nem minősíthető nemzetközi területet is megillet az önrendelkezés joga, s az sem szükségszerű, hogy az ilyen nemzetiség fegyveres harca egyenesen a különválásra irányuljon. Az iraki kurdok fegyveres küzdelmének célja sem egy önálló kurd állam létrehozása, hanem állampolgári jogaik tiszteletbentartásának és nemzeti autonómiájuk megvalósításának biztosítása.

Nem minden államon belüli függetlenségi mozgalom minősül azonban egyformán. Más a helyzet pl. akkor, ha egy nemzeti államon belül a lakosság egy része politikai, vagy gazdasági okokból kíván elszakadni az eredeti államtól. Az ugyan nem szükségszerű állapot, hogy ugyanazon nemzet valamennyi tagja egyetlen állami szervezetben éljen,⁹² azonban pl. ha egy nemzeti államban felkelés tör ki és a lakosság egy része el kíván szakadni az államtól, nehéz lenne azt állítani, hogy a felkelők a nemzetek önrendelkezési jogát gyakorolják. Ez volt a helyzet az észak-amerikai polgárháborúban, vagy a kolumbiai polgárháborúban, mely Panama állam létrejövetelével végződött. Az állam a területén és az ott tartózkodó személyek felett fennségjogot gyakorol, mely fölött nincs nemzetközi ellenőrzés, az tehát az állam kizárólagos joghatóságába tartozik. Az államon belül az állampolgárok politikai okokból indult fegyveres felkelése a központi hatalom ellen fegyveres lázadás, vagy pedig ha szervezetten, nagyobb méreteket ölt, úgy polgárháború. A fennálló államnak joga van a felkelést leverni, az erre irányuló tevékenysége nem sérti a nemzetközi jogot, másrésztől a nemzetközi jog szerint a felkelők tevékenysége sem jogellenes. Az ilyen polgárháborúba nincs joga a külállamoknak beavatkozni. A felkelés következtében kialakult helyzethez bizonyos jogkövetkezmények fűződhetnek, így a felkelők hadviselőként ismerhetők el, ezzel a kérdéssel azonban a jelen munka keretei között nem kívánok foglalkozni.

Az idő előtti elismerés tehát mint intervenciót csak fegyveres lázadás, vagy polgárháború esetén jöhet figyelembe, amikor tehát nem gyarmati, vagy

⁹¹ *Modzsorjan* ugyanezen a nézeten van: „...a gyarmati és a függő országok népeinek nemzeti felszabadító háborúját nem lehet a »belső konfliktusok« vagy a »nem nemzetközi jogi konfliktusok« közé számítani...” (К вопросу о субъектах жемдународного права. Советское государство и право. 1956. 6. sz. 100. old.)

⁹² Így a német nemzet két államot alkot, hasonló a helyzet Koreában és Vietnamban is. Az említett példák annyiban nem megfelelőek, hogy nem az illető államok népeinek a kívánsága, hanem politikai okok eredményezték a kettészakadást és így alakult ki a tényleges helyzet.

nemzeti felszabadító mozgalomról van szó. Az idő előtti elismeréssel kapcsolatban még egy kérdés vizsgálendő meg, hogy vajjon különbséget kell-e tenni az intervenció szempontjából a de jure és de facto elismerés között, azaz a de facto idő előtti elismerés minősülhet-e bizonyos körülmények között intervenciónak, vagy pedig csak az idő előtti de jure elismerés tekinthető ilyennek?

Az elismerés említett két fajtájának jellege, egymástól való különbözősége tekintetében a nemzetközi jogi irodalomban a legkülönbözőbb elméletek vannak. Többé-kevésbé megegyeznek azonban az álláspontok abban a kérdésben, hogy mindkét fajtája az elismerésnek jogi elismerést jelent.⁹³ Az intervenciónak minősülő elismerés szempontjából miniket elsősorban az a körülmény érdekel, hogy rendelkezik-e az új állam és kormányának de facto elismerése olyan joghatásokkal, melyek adott esetben egy másik állam akarata ellenére annak belső joghatóságát érintik. Ha igen, úgy az új állam idő előtti de facto elismerése is képezhet intervenciót.

A de facto elismerés pontos fogalmára nézve nem alakult ki egységes felfogás. A de facto elismerés az állami gyakorlatban a XIX. század elején alakult ki, ekkor lettek függetlenek a délamerikai spanyol és portugál gyarmatok, melyek elismerése szükségessé vált Nagybritannia és más államok részéről, melyek nem kívántak szembe kerülni Spanyolországgal és Portugáliával, illetve a legitimitás elvével.⁹⁴ A megoldást a de facto elismerésben találták meg, melynek akkor az volt a jellemvonása, hogy nem foglalt magában egy határozott érdemi állásfoglalást a függetlenségre vonatkozó igény és az anyaország jogcíme tekintetében.⁹⁵ A de facto elismerés mai értelme már nem ugyanez, nem lehet ugyanakkor azt sem mondani, hogy azóta már kialakult volna a de facto elismerésnek egyértelmű, általános elfogadott fogalma. A „de facto” és „de jure” kifejezések nem az elismerési tárgy jogos vagy jogtalan keletkezésére utalnak.⁹⁶ Mint láttuk az állam keletkezését a nemzetközi jog nem szabályozza, az állam keletkezése nem nemzetközi jogi kérdés. Mégis egy szempontból az állam keletkezése nem esik ki a nemzetközi jog értékelése alól. Minthogy a népek önrendelkezési joga magába foglalja az államalakításra való jogot is, ezért az említett jog megvalósítását jelentő államalakítás nemzetközi jogi értékelés alá esik. Ellenben egy államon belül a kormány keletkezése az állam kizárólagos belső ügye, az lehet jogszerű, vagy jogszerűtlen,

⁹³ Így *Kozsevnyikov*: Советское государство и международное право. Moszkva. 1948. 54. old., *Kazarovec*: I. m. 6—7. old., *Buza*: Az elismerés jogi természete a nemzetközi jogban. 7. old., *Dahm*: I. m. I. Band. 148. old., *Anzilotti*: I. m. 171. old., *Kelsen*: Principles of International Law, 276. old., *Kunz*: I. m. 52. old., *Charpentier*: I. m. 302. old.

⁹⁴ *Lauterpacht*: De Facto Recognition, Withdrawal of Recognition, and Conditional Recognition. The British Year Book of International Law, 1945. London—New-York—Toronto. 165. old.

⁹⁵ I. h.

⁹⁶ Ugyanígy *Berber*: „Die Anerkennung bedeutet kein Urteil über den legitimen oder illegitimen Ursprung des neuen Staates, sondern über seine Effektivität”. (I. m. I. Band 232. old.) továbbá *Dahm*: I. m. Band I. 148. old. *Charpentier* (I. m. 299. old.) is azon a nézeten van, hogy a de facto jelleg, „az elismeréshez kapcsolódik és nem az elismert hatáskörhöz”.

de csak államjogi szempontból.⁹⁷ A kormány megalakítási módját az állam alkotmánya, tehát nem a nemzetközi jog szabályozza, ezért egy kormány nem lehet a nemzetközi jog szempontjából jogos, vagy jogszerűtlen. A kormány legitimitásának a követelménye annyiban azonban megmaradt a mai nemzetközi jogban is, hogy a már elismert állam új kormánya akkor szorul elismerésre, ha az alkotmánnyal ellentétes úton jött létre.⁹⁸ Ez azt jelenti, hogy a kormány keletkezésének módjához még ma is fűz a nemzetközi jog bizonyos nemzetközi jogkövetkezményt, anélkül, hogy azt egyébként a nemzetközi szabályozás körébe vonná. Az alkotmánnyal ellentétes úton létrejött kormány azonban elismerhető de jure is⁹⁹ tehát a két elismerési fajta nem jelenti az elismerési tárgy jogszerűségének értékelését.

Van olyan nézet is, mely szerint a két elismerés között abban van a különbség, hogy a de jure elismerés kifejezett, a de facto pedig hallgatóságos.¹⁰⁰ Ténylegesen azonban mindkét elismerés megadható kifejezetten, vagy hallgatóságosan.¹⁰¹ Így pl. a Szovjetuniónak Nagybrittania nemzetközi szerződéssel adta meg a de facto elismerést¹⁰² az USA Izraelt pedig ugyanígy kifejezett nyi-

⁹⁷ Chen azon a nézeten van, hogy a de facto és de jure kifejezés alkotmányjogi és nemzetközi jogi értelemben használható. Alkotmányjogi értelemben a de jure kormány rokonfogalom a „törvényes” vagy „alkotmányos” kormány, míg a de facto kormány megfelel a „tényleges” (actual) vagy „bitorló” kormánynak. (I. m. 271. old.)

⁹⁸ A kormány legitimitásának a megkövetelése nem nemzetközi jogi eredetű, a legitimitás a feudalizmusban alakult ki a burzsoá forradalmak elszigetelésének céljából a dinasztikus érdekek védelme szempontjából. (Ld. bővebben *Chen* I. m. 105—110. old.) Annak vizsgálata, hogy egy kormány megfelel-e az alkotmány előírásainak ellentétes az újszemléjú nemzetközi joggal. Már az Atlanti Karta leszögezte, hogy az Egyesült Államok és Nagybrittania tiszteletben tartják minden nének azt a jogát, hogy „maga válassza meg azt az államformát, amelyben élni akar...” (Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya négy nyelven. Documenta Danubiana. Budapest, 1947. 115. old.) Az államok alapjogairól és kötelezettségeiről szóló deklaráció-tervezet 1. cikke szintén kimondja: „Every State has the right to independence and hence to exercise freely, without dictation by any other State. all its legal powers, including the choice of its own form of government”. [N. K. kiemelése.] (Ld. *Kelsen*: The draft declaration on rights and duties of states, 267. old.) „A kormány elismerése” kifejezés az állam egész társadalmi berendezkedésének, jogrendjének elismerését jelenti, teljesen lehetetlen dolog, hogy ezt egy idegen állam jogilag értékelje és tetszése szerint minősítse. Az államok szuverén egyenlőségének elvéből következik, hogy a kormány jogszerűségének más államok általi mérlegelése ellentétes a nemzetközi joggal. Ennek dacára az állami gyakorlat máig követi azt a módszert, hogy a nem alkotmányos úton létrejött kormányokat elismerés alá vonja, illetve ezen a címen az elismerést egy időre visszatartja.

⁹⁹ A de facto elismerést rendszerint követi a de jure elismerés, holott a kormány jellege nem változik meg, pl. Franco tábornok kormányának eredete 1939-ben, amikor de jure elismerték éppen olyan kevésbé volt legitím, mint 1937-ben amikor csak de facto ismerték el. (*Lauterpacht*: De Facto Recognition, Withdrawal of Recognition and Conditional Recognition, 170. old.) Egyébként is a kormány jogszerűsége mindig attól függ, hogy azt mihez viszonyítjuk. Minden forradalmi kormány „jogszerűtlen” a megdöntött régi rend szempontjából, de jogszerű az új forradalmi törvények szerint.

¹⁰⁰ Így ezen a nézeten van *Fauchille*: „La reconnaissance expresse est souvent dénommée reconnaissance de jure, et la reconnaissance tacite reconnaissance de facto.” (I. m. I. 1. 325. old.)

¹⁰¹ Ugyanígy *Kunz*: I. m. 51. old., *Lauterpacht*: Recognition in international law, 346. old., *Chen* I. m. 279. old., *Erich*: I. m. 469—470. old., *Teuscher*: I. m. 40. old. valamint a Nemzetközi Jogi Intézet tervezete (ld. *Annuaire*, 1936. 301—302. old.)

¹⁰² *Bobrov*: I. m. 77. old.

latkozással ismert el.¹⁰³ A de facto és de jure elismerés közötti különbséget szokás még abban is keresni, hogy a de facto elismerés visszavonható, a de jure elismerés pedig nem.¹⁰⁴ A nemzetközi jogban azonban ismereteseek esetek a de jure elismerés visszavonására is.¹⁰⁵ Mint Lauterpacht rámutat a visszavonás legtöbbször nem az elismerésnek az illető államtól való megvonását tartalmazó konkrét nyilatkozat útján történik meg, hanem egy új hatóságot hallgatólagosan vagy kifejezetten elismerő aktus révén.¹⁰⁶

A bennünket érdeklő kérdés azonban elsősorban az, hogy joghatásait tekintve mi a különbség a két elismerési forma között. Ugyanis ha a de facto elismerés is rendelkezik olyan joghatásokkal, melyek egy polgárháború útján elszakadó új állam elismerése esetén a feldarabolt állam hatáskörét érinti, úgy nem kétséges, hogy az intervenciót képező elismerést nem lehet a de jure elismerésre korlátozni. A de facto elismerés joghatásaira nézve Kozsevnyikov azt az álláspontot fejti ki, hogy a de facto elismerés „az államok közötti kapcsolatok szűkebb keretek közé korlátozza és maga ez a kapcsolat időleges, változó jellegű”.¹⁰⁷ Az kétségtelen, hogy a de facto elismerés mindig időleges, az államok közötti kapcsolat alapja rendszerint a de jure elismerés, csak kivételesen és rövidebb ideig alapul ez a kapcsolat a de facto elismerésen. A de facto elismerés joghatásainak vizsgálatára igen alkalmas a Szovjetunió de facto elismerésének a tanulmányozása, mivel az ebből eredő joghatásokat nemzet-

¹⁰³ „The United States Government recognizes the Provisional Government as the de facto authority of the new State of Israel”. (Brown: The recognition of Israel. The Americal Journal of international Law, 1948. 620. old.)

¹⁰⁴ Ezen a nézeten van Berber: I. m. I. Band, 231—232. old., Dahm: I. m. Band I. 148—149. old., Verdross: Völkerrecht, 186. old. Visszavonhatatlannak tekinti a de jure elismerést Krülov—Durgyenevskij: I. m. 133. old., Liszovszkij: I. m. 74. old. A Nemzetközi Jogi Intézet tervezete is kimondja: „La reconnaissance de jure est irrévocable;...” (Annuaire, 1936. 301. old.)

¹⁰⁵ Így 1931-ben Japán megvonta Kínától az elismerést azon a címen, hogy az megszűnt mint „szervezett nép” létezni. (Lauterpacht: De Facto Recognition, Withdrawal of Recognition and Conditional Recognition. 180. old. és Lazarev: I. m. 45. old.) A nemzetközi jogi irodalomban sűrűn emlegetett azzal az esettel kapcsolatban, hogy Franciaország 1918. október 14-én visszavonta a Finnországnak ugyanazon év január 4-én megadott elismerést, Erich finn nemzetközi jogász kifejti, hogy Franciaország nem a finn állam elismerését vonta vissza, hanem mivel a Finn Köztársaságot ismerte el, így amikor a régi alkotmány alapján a finn parlament királyválasztást akart végrehajtani, a francia kormány kijelentette, hogy a köztársaságnak adott elismerése nem vonatkozik az új rendszerre. (V. ö. Erich: I. m. 488—489. old.) Az állami gyakorlatban elsősorban kormányok elismerésének visszavonására találunk példákat. Így pl. 1950. január 5-én Nagybritannia megvonta az elismerést a Csang Kai-Sek kormánytól. (Charpentier: I. m. 276. old.) Az elismerés visszavonására további példákat ld. Lazarev: I. m. 45. old., Lauterpacht: De Facto Recognition, Withdrawal of Recognition and Conditional Recognition és Lauterpacht: Recognition in international Law 350—355. old.

¹⁰⁶ Lauterpacht: De Facto Recognition, Withdrawal of Recognition and Conditional Recognition. 180. old.

¹⁰⁷ Kozsevnyikov: Советское государство и международное право. 54. old. Hasonló nézeten van Bovrov, aki szerint a de facto elismerés bizonyos határokon belüli viszonyokat állapít meg, melyeket vagy szerződés köt ki, vagy ténylegesen jönnek létre. (I. m. 91. old.) Másutt pedig azt mondja: „A két elismerési fajta közötti különbség az elismerő és az elismert állam közötti jogviszony terjedelmében van. (Uo. 88. old.) Ez a megállapítás helyes, azonban korrekcióra szorul annyiban, hogy az elismerés nem a kapcsolatok felvételét jelenti, hanem a felvételének a lehetőségét. Az azonban kétségtelen, hogy a de facto elismerés korlátozottabb kapcsolatokra ad lehetőséget a de jure elismeréshez képest.

közi szerződések konkrétan rögzítették.¹⁰⁸ A Szovjetunió elismerése esetén ugyan nem egy új nemzetközi jogalany, hanem egy új kormány és egy ezzel kapcsolatos új típusú társadalmi rendszer elismeréséről volt szó.¹⁰⁹ azonban a de facto elismert új állam kormányának a helyzete lényegileg nem különbözik a de jure elismert állam de facto elismert kormányának a helyzetéről. Az 1921

¹⁰⁸ Ilyen szerződéseknek tekinthetők az angol—szovjet szerződésen kívül az 1921. szeptember 2-i norvég—szovjet, az 1921. december 7-i osztrák—szovjet, a december 26-i olasz—szovjet stb. szerződések. (Schlüter: De-facto Anerkennung im Völkerrecht. Würzburg. 1936. 47. old.)

¹⁰⁹ Ezzel ellentétesen a szovjet irodalom általában azt az álláspontot vallja, hogy a Szovjetunió elismerése esetén egy új állam, tehát új nemzetközi jogalany elismeréséről volt szó. Bobrov szerint az olyan hatalom elismerésénél, mely valamely államban a kizsákmányoló osztályok uralmának megdöntése eredményeként jött létre, ott az „ilyen hatalom elismerése egyidejűleg jelenti az új kormányt és az új államot, mint a nemzetközi jog társadalmi osztály értelemben vett (в социально-классовом смысле) új alanyának az elismerését. (Bobrov: Два вопроса теории признания новых государств и правительств. Советское государство и право. 1958. 1. sz. 82. old.)

A társadalmi forradalom útján keletkezett államot új nemzetközi jogalanyként tekinti Jevgenyev (Международное право. 111—112 old. és a magyar nemzetközi jogi tankönyv is (Buza—Hajdú: Nemzetközi jog, Budapest, 1961. 134. old.) Az teljesen kétségtelen, hogy a szocialista forradalom útján létrejött szocialista állam nem azonosítható a régi burzsoá állammal, ilyenkor ugyanannak a népnek, vagy nemzetnek lényegileg azonos területen létrehozott új állami szervezetéről van szó. Ebben az értelemben helyes Kozsevnyikov megállapítása: „A Szovjet-Oroszország elismerésére vonatkozó nemzetközi jogi dokumentumok elemzése nem hagy kétséget az iránt, hogy a Szovjetunió megalakulása előtt és után az elismerés kérdése formális-jogi szempontból nem az állam, hanem a kormány elismerésének a síkján vetődött fel, bár mind az első, mind a második esetben valóiban új történelmi típusú állam elismeréséről volt szó... (Советское государство и международное право. 52 old.) Ez a kétségtelenül új típusú állam azonban a nemzetközi jog szempontjából nem olyan új jogalany, mint pl. a gyarmati sorból függetlenné vált új afrikai államok, hanem a régi jogalany folytatása. Jelen tanulmány keretein belül nem kívánok a kérdés részleteibe bocsátkozni, csupán egy vonatkozását kívánok kiemelni. Ha a Szovjetunió és a szocialista forradalom útján keletkezett szocialista államok a nemzetközi jog új alanyai, úgy a régi burzsoá államok jogai és kötelezettségei csak a nemzetközi jogutódlás alapján szállhatnak rájuk. Ez konkrét esetben pl. azt jelentené, hogy a Kínai Népköztársaságnak csak az ENSZ-be való felvétele és az Alapokmány módosítása alapján lenne joga a Biztonsági Tanácsban állandó tagként résztvenni, mivel a nemzetközi szervezetben való tagságot nem lehet örökölni állami utódlás alapján, mintahogyan pl. a volt francia gyarmatok sem lettek automatikusan tagjai az ENSZ-nek azon a címen, hogy az az állam, amelynek a kereteiből kiváltak (ti. Franciaország) ott tagsággal rendelkezik. Ha a Kínai Népköztársaság a nemzetközi jog új alanya, akkor jogilag létezik a régi Kína is (legalábbis Tajvan szigetén, mint Formosa állam), mivel Tajvanon még a régi államszervezet maradt fenn, amely a változó határok elve alapján jogilag a régi Kínával azonos, mely tehát az ENSZ-nek tagja. Ha a szocialista forradalom útján létrejött új állam új nemzetközi jogalany lenne, úgy Magyarország is ilyen új nemzetközi jogalanyt jelentene, mely joggal megtagadhatta volna a felelősségvállalást Horthy-Magyarország által elkövetett cselekményekért, így pl. a jóvátétel fizetését, mint ahogyan pl. Koreát sem terheli felelősség a japán állam cselekményeiért. Nyilvánvaló tehát, hogy a Szovjetunió elismerése esetén is a kormány elismeréséről volt szó. A szovjet nemzetközi jogászok közül Kozsevnyikov végül szintén erre a következtetésre jut, amikor kimondja, hogy „nemzetközi jogi értelemben a Szovjetunió elismerésének a kérdése csak a kormány és nem az állam elismerésének a síkján vetődhet fel”. (Советское государство и международное право 1917—1947. 53. old.) A nemzetközi jogalanyisággal és ENSZ tagsággal rendelkező Kína esetén is a probléma az, hogy melyik kormány képviselje Kínát.

évi angol-szovjet kormány de facto elismerését jelentette, a két fél között kapcsolatot sajátos nemzetközi jogi alapokra helyezte. Ezen egyezmény alapján a két állam között az érintkezést hivatalos megbízottak (агенты) tartják fenn, akik mentesek az adók alól, de nem rendelkeznek a diplomáciai mentességgel.¹¹⁰ A szerződés részletesen szabályozta az államok kölcsönös viszonyát érintő mindazokat a kérdéseket, melyeket normális diplomáciai kapcsolatok megléte esetén a nemzetközi jog általánosan elismert normái szabályoznak. Az angol-szovjet kereskedelmi egyezményből következőleg a de facto elismerés alapján a két állam viszonyát a következők jellemezték:

1. Az egyezmény a két állam közötti kapcsolatokat sajátos jogi alapokra helyezte.
2. A két állam közötti kölcsönös jogokat és kötelességeket pontosan felsorolta, ezek korlátozottabbak, mint amelyek a de jure elismerés esetén az államok között hatályban vannak és világosan ideiglenes jellegűek.
3. Kapcsolatot létesített a két állam között hivatalos képviselők útján, akik nem a szokásos, hanem csak a szerződésben meghatározott diplomáciai mentességgel rendelkeztek.
4. Az említett szerződés nem jelentette ki, hogy a szovjet kormány képviselői Angliában Oroszország egyedüli képviselői.¹¹¹

A Szovjetunió más államok részéről történt de facto elismerése a jogok nagyobb terjedelmét állapította meg,¹¹² de nem helyezte az államok közötti kapcsolatokat arra a szintre, amely de jure elismerés esetén szokásos.

A de facto elismerés tehát korlátozottabb joghatásokkal jár, mint a de jure elismerés és kifejezetten időleges jellegű.¹¹³ Ha a de facto elismerés és a beavatkozás kérdését vizsgáljuk, úgy megállapítható, hogy a de facto elismerés korlátozott joghatásai is lehetnek olyanok, amelyek éppúgy érintetik bizonyos körülmények esetén az állam kizárólagos hatáskörét, mint a de jure elismerés joghatásai. A de facto elismert új állam kormányával is köthető nemzetközi szerződés, létesíthető diplomáciai kapcsolat. Ha tehát a fegyveres harc útján elszakadó országrészt egy külállam, bár de facto elismeri új független államként, ezzel az elismeréssel az eredeti állam kormánya elveszti nemzetközi jogi cselekvőképességét az elismerő állammal szemben a tőle elszakadó

¹¹⁰ Bobrov: Международно-правовое признание Советского Государства. 80—81. old.

¹¹¹ Az 1—4 pontokban foglaltakat ld. Bobrov: Uo. 83. old.

¹¹² Így pl. az 1923. évi szovjet—csehszlovák szerződés, mely szintén a de facto elismerést jelentett. 2. cikkében kimondotta: „Главы и два члена представительств двух государств будут пользоваться всеми правами и преимуществами лиц дипломатического корпуса.” (Bobrov: U. o. 85. old.)

¹¹³ Van a nemzetközi jogi irodalomban olyan nézet is, amely szerint a de facto és a de jure elismerés között semmiféle nemzetközi jogi különbség nincs. Ezen a nézeten van Teuscher (I. m. 45. old.) Az állami gyakorlatban tényleg gyakran elmosódik a határ az elismerés két fajtája között, s gyakran ugyanazon állam gyakorlata sem egységes. Így pl. a britt külügyminisztérium 1922-ben egy angol bíróság megkérésére a következőket jelentette ki: „It is not the practice of the Sovereign, to receive the representatives of States which have not been, recognized de jure...” Lásd Lauterpacht: Recognition in International law 344. old. és Teuscher (I. m. 41. old.) Mégis Nagybritánia a de facto elismert Izrael állammal 1944-ben diplomáciai kapcsolatokat létesített. (Chen: I. m. 198 old.)

A de facto elismerésből következő joghatások esetenként változhatnak, néha nagyobb, máskor kisebb az ilyen elismerésből fakadó kapcsolatok terjedelme, melyek azonban mindig kevesebbet jelentenek a de jure elismerés joghatásainál.

terület és az ott élők tekintetében. Mégis egy szempontból az állam idő előtti de facto elismerése nem egészen úgy ítélendő meg, mint az ugyanolyan körülmények között megadott de jure elismerés. Amikor az új állam már ténylegesen létrejött és meghatározott területen esetleg már évek óta fennáll, de a polgárháború még folyik, úgy az állam ténylegesen már létrejött, csupán a függetlensége még nem végleges. Ténylegesen a régi állam ekkor már elvesztette területe egy része feletti felségjogát — igaz, hogy esetleg csak átmenetileg — ennek a tényleges és átmeneti helyzetnek a de facto elismerését a külállamok gyakorlati érdekei, pl. állampolgáraik védelme megkívánhatják. Mivel az állam tényleg létrejött, csak helyzete még nem szilárdult meg és nem végleges. ennek de facto, tehát ideiglenes elismerése nem lehet idő előtti elismerés és nem is képez intervenciót,¹¹⁴ mivel egyrészt az elismerés mögött tényleges helyzet áll, másrészt ha az új állam ténylegesen létrejött, egy másik állammal folytatott háborúja már nem lehet ennek a másik államnak kizárólagos ügye. A régi állam joggal helyezkedhet arra az álláspontra, hogy az új állam létrejövetele csak átmeneti jellegű, mivel a harc még nem dőlt el, ámde az elismerő külállamok is joggal mondhatják, hogy az általuk megadott de facto elismerés is csak időleges jellegű, amit a helyzet változása befolyásolhat.

Van az állam de facto elismerésének egy olyan formája, amely nem eredményezi a két állam közötti állandó kapcsolat felvételét. Így ha egy új, el nem ismert állammal, vagy kormánnyal egy másik állam egy konkrét esetre szóló un. ügyintéző szerződést köt, ez már de facto elismerésnek minősül, mivel világos, hogy nem lehet szerződést kötni jogilag nem létező szerződéssel.¹¹⁵ Az ilyen elismerés ad hoc de facto elismerésnek fogható fel,¹¹⁶ melynek alapján a felek között a konkrét eseten kívül más kapcsolat nem jön létre. Ilyen ad hoc elismerést jelentett pl. Szovjet-Oroszország és Olaszország között 1920. április 27-én létrejött egyezmény, a hadifoglyok és internált polgári személyek kicseréléséről.¹¹⁷ Az ilyen egy alkalomra szóló és gyakorlati szükségességből eredő de facto elismerés nem tekinthető beavatkozásnak az új állam tényleges létrejövetele előtt sem, mivel a jogosultság kérdését a régi állam tekintetében nem érinti. Az ilyen ad hoc de facto elismerés esetében tulajdonképpen nincs is általános elismerési szándék az elismerő állam részéről, sőt az hivatalosan az el nem ismerés álláspontjára helyezkedik, de gyakorlati okok miatt mégis kénytelen a szerződést megkötni, szándéka azonban csak egyetlen esetre szóló kapcsolat felvételére irányul. A szerződés megkötésének ténye egy egyedi esetre vonatkozó elismerést jelent, mely nem érinti a régi állam általános jogait.

Végül meg kell említeni, hogy a beavatkozásnak tekinthető elismerés nem korlátozódik az állam idő előtti elismerésére, az más elismerési tárgy esetében is előfordul. Az ezzel kapcsolatos kérdésekre azonban jelen tanulmány nem kíván kitérni.

¹¹⁴ „A de facto elismerés megengedi az államoknak, hogy az új közösség tekintetében várakozó álláspontot foglaljanak el, mely sem barátságtalan, sem elsielet.” (Cazare: *Le Droit International Public Positif*. Paris, 1951. Tome I. 309. old.)

¹¹⁵ *Bobrov*: *Международно-правовое признание Советского Государства*. 85. old

¹¹⁶ *Bobrov*: U. o. 86. old. Ebben az esetben a szerződés nem tartalmaz az elismerésről rendelkezést, az csupán az ügyintéző szerződés megkötésének tényéből következik.

¹¹⁷ *Bobrov*: I. h.

ПРЕЖДЕВРЕМЕННОЕ ПРИЗНАНИЕ ГОСУДАРСТВА
И ВМЕШАТЕЛЬСТВО СОГЛАСНО МЕЖДУНАРОДНОМУ ПРАВУ

(Резюме)

Признание не является особым юридическим понятием международного права, а лишь общим юридическим понятием. Как общее юридическое понятие оно означает одностороннее заявление субъекта права, констатирующее определенный факт и вытекающие из него правоотношения, которому правопорядок придает определенное правовое влияние. Международное правовое признание государства как правило является тоже односторонним актом, но имеют место и такие случаи, при которых признание происходит в международном договоре, и в этом случае оно принимает форму двухстороннего акта. Однако, признание не имеет обязательную форму.

Предметом международного признания могут быть разные факты. Предмет признания нельзя ограничить признанием государства, правительства и боюющей стороны. Предмет признания, однако, нельзя безгранично расширить. В государственной практике были попытки не признавать противоправные положения, в первую очередь, противоправный, насильственный захват территории. Теория Стимсона являлась такой попыткой, которая применялась не только США, но и другими государствами и даже в практике Лиги Наций. Региональное американское международное право, а также проект об основных правах и обязанностях государства комиссии международного права отказались от признания насильственного захвата территории. Признание противоправных положений и действий противоречит современному международному праву. Однако, существуют и такие факты, являющиеся предметом признания которых не регулируется международным правом, существование которых поэтому не может быть международно-противоправным.

Признание насильственного захвата территорий и другого противоправного действия не делает правомерным признанное действие. Признание не имеет и такого эффекта, который мог бы узаконить неурегулированные правом процессы. Существование государства, например с получением признания не станет правомерным, как и не было оно неправомерным до его признания.

Возникновение государства является вопросом факту; существование государства не зависит от его признания. В настоящее время государство может практически возникнуть на территории, которая ранее принадлежала территории другого государства. Следовательно возникновение государства вызывает возникновение, изменение и прекращение прав, значит, является юридическим фактом. Правовые последствия, вытекающие из возникновения государства, не зависят от признания государства, однако, признание государства вызывает дальнейшие юридические действия, помимо тех действий которые возникли с возникновением государства. Так, например, только признание делает возможным государством создание международного права.

Признание государства является преждевременным тогда, когда государство во время признания фактически еще не сформировалось. Это означает, что предметом, признания является несуществующий факт.

Общие предпосылки признания, при отсутствии которых признание государства является преждевременным, по существу тождественным предпосылкам существования государства. Ни внутреннее право ни общее международное право не определяют признаки государственности. Однако, международное право пользуется понятием государства и придает ему юридическое действие; только оно не конкретизирует точного содержания этого понятия. Так-как общее международное право не устанавливает критерий государственности, из этого вытекает, что нет обязанности признать новое государство и нельзя отказать в признании на том, основании, что новое государство не соответствует условиям и требованиями, предписанным международным правом. В случае отсутствия предпосылок признания государства, урегулированных международным правом, преждевременное признание государства может быть противоправным только при том условии, если оно означает вмешательство в дела другого государства.

Насилие не является необходимым элементом интервенции. Вмешательством может быть считано и такое действие, за которым не стоит насилие, но правовые действия которого совершаются против воли данного государства, нарушая его суверенитет, последствия которого затронутое государство не может устранить. В определенных условиях преждевременное признание государства может означать вышесказанное понятие вме-

шательства. Преждевременное признание государством территории захваченной путем гражданской войны, приводит к тому, что разделенное государство утрачивает возможность осуществления своих прав в отношении отрывающейся территории к признающему государству. Признающее государство по существу не применяет насилие, но оно в силу своего заявления о признании ограничивает международноправую дееспособность разделенного государства.

Вооруженная борьба на территории государства не является во всех случаях внутренним делом данного государства. Вследствие права народов на самоопределение а также международного контроля над колониями, осуществляемого ООН, колониальные освободительные движения не принадлежат к исключительному внутренней компетенции государства. Поэтому признание колонии, борющегося за свою независимость или угнетенного национального меньшинства, независимых государством не является вмешательством в дела так называемых „метрополий“ даже в том случае, если само признание преждевременное. Преждевременное признание может считаться интервенцией только в случае такого вооруженного восстания или гражданской войны, когда речь идет не о национальном освободительном движении. Далее, интервенцию исключает и то обстоятельство, если старое государство уже признало новое государство, отрывающееся от него.

Международно-правовое признание имеет два вида: признание *de jure* и признание *de facto*. Признание *de facto* всегда временное и объем отношений, возникших на основе такого признания теснее, как объем связи, возникшей на основе признания *de jure*. Объем отношений на основе признания *de facto* точно определить невозможно, он может меняться в каждом конкретном случае. Правительство, признанное *de facto* тоже может заключать международный договор, может установить дипломатическое отношения, в силу чего и преждевременное признание государства *de facto* может иметь такие юридические действия которые в определенных случаях могут быть признаны интервенцией. Признание, означающее интервенцию, нельзя ограничить признанием *de jure*.

Признание *de facto* не во всех случаях означает установление постоянных отношений между признанным и признающим государствами. Вызывает, что признание ограничивается одним конкретным случаем, как например, заключением договора-сделки, который не содержит в себе заявление о признании. В таком случае признание вытекает из факта заключения договора, оно распространяется лишь на один конкретный случай. и его можно назвать признанием *ad hoc de facto*. Такое признание не затрагивает права старого государства и зего нельзя считать вмешательством.

KÁROLY NAGY

LA RECONNAISSANCE PRÉMATURÉE D'UN ETAT ET L'INTERVENTION DANS LE DROIT INTERNATIONAL

(Résumé)

La reconnaissance n'est pas une institution propre au droit international, mais une notion générale du droit. En tant que telle elle consiste en la déclaration unilatérale d'un sujet de droit par laquelle l'existence d'un fait et la naissance d'un rapport juridique qui en découle sont constatées dont l'ordre juridique attache certains conséquences de droit. La reconnaissance en règle d'un Etat en droit international, s'effectue aussi par un acte unilatéral, il y a, cependant, des cas où elle prend la forme d'un acte bilatéral, notamment lorsque la reconnaissance s'opère sous la forme d'un traité international. Aucune formalité obligatoire n'est prévue pour la reconnaissance d'un Etat.

Les objets de la reconnaissance internationale peuvent être des faits variés. L'objet de la reconnaissance ne peut être limité à la reconnaissance d'un Etat, d'un gouvernement ou d'une partie belligérente. D'autre part, l'objet de la reconnaissance ne peut être étendu sans limites. En pratique des tentatives ont été relevées qui avaient en vue la non-reconnaissance de certaines situations illégales, en premier lieu la non-reconnaissance de l'acquisition illégale d'un territoire par la force. La théorie Stimson était une telle tentative qui a trouvé application non seulement dans la pratique des Etats Unis, mais aussi dans celle d'autres Etats et même au sein de la Société des Nations. Le droit international régional américain

aussi bien que le projet de la Commission de Droit International sur les droits et obligations fondamentaux des Etats se sont prononcés contre la reconnaissance d'une acquisition territoriale par la force. La reconnaissance des situations ou des actes illégaux est contraire aux principes du droit international général également. Ils existent cependant certains faits dont la naissance n'étant pas réglée par le droit international ne peuvent donc avoir un caractère illégal selon le droit international, conséquemment ils peuvent être l'objet de la reconnaissance.

Par la reconnaissance d'une acquisition territoriale par la force ou d'un autre acte illégal ceux-ci ne deviennent pas légaux par cet acte. La reconnaissance ne peut donner un effet de légalité à un processus qui n'est pas réglé par le droit. L'existence d'un Etat par l'acte de reconnaissance ne devient pas légale, tout comme son existence n'était pas illégale avant la reconnaissance.

La constitution d'un Etat est une question de fait l'existence de l'Etat n'est pas subordonnée à la reconnaissance. A notre époque un nouvel Etat ne peut se constituer pratiquement que sur un territoire ayant appartenu préalablement à un autre Etat. Ainsi la constitution d'un Etat comporte la naissance, la modification ou la cessation de certains droits elle est donc un fait juridique. Les effets juridiques découlant de la constitution d'un Etat sont indépendants de la reconnaissance de ce dernier mais certains effets de la reconnaissance d'un Etat vont au-delà de ceux produits par la constitution de l'Etat en question. Par exemple c'est seulement la reconnaissance qui rend possible que l'Etat puisse constituer des règles du droit international.

La reconnaissance d'un Etat est prématurée lorsqu'au moment de la reconnaissance, cet Etat ne s'était pas constitué encore en réalité. Cela équivaut à dire que, dans ce cas l'objet de la reconnaissance est un fait censé inexistant.

Les conditions générales de la reconnaissance sans lesquelles cette reconnaissance est prématurée sont dans leur essence identiques aux conditions de l'existence d'un Etat. Ni le droit interne des Etats ni le droit international général ne définissent les critères de l'existence réelle de l'Etat. Le droit international, de sa part, connaît et fait usage de la notion de l'Etat et y rattache des effets juridiques sans toutefois préciser le contenu de cette notion. Etant donné l'absence de la définition des critères de l'Etat par le droit international général, aucune obligation internationale n'existe de la reconnaissance d'un nouvel Etat, comme il n'existe pas d'obligation de la non-reconnaissance du nouvel Etat, pour la raison que ce dernier ne satisfait pas aux conditions posées par le droit international. A défaut de la réglementation, par le droit international, des conditions de la reconnaissance d'un Etat, la reconnaissance prématurée d'un Etat ne peut être illégale qu'au cas où cette reconnaissance se qualifie d'intervention dans les affaires intérieures d'un autre Etat.

Une telle ingérence ou intervention ne doit pas nécessairement s'accompagner de la force. Dans certains cas un acte dépourvu de toute contrainte peut se qualifier une intervention si les effets juridiques de cet acte sont produits contre la volonté de l'Etat intéressé, portant atteinte à la souveraineté de celui-ci, et dont les conséquences ne peuvent être écartées par ce dernier. Il y a certaines circonstances dans lesquelles la reconnaissance prématurée d'un Etat doit être considérée comme une telle intervention. La reconnaissance prématurée d'un territoire comme un Etat indépendant au cours d'une guerre civile peut avoir pour conséquence que l'Etat démembré perd toute faculté vis-à-vis de l'Etat reconnaissant de faire valoir ses droits sur le territoire détaché. Bien que l'Etat reconnaissant n'eut pas cours à la force la déclaration de la reconnaissance a porté toute fois atteinte à la capacité d'action de l'ancien Etat.

Une lutte armée à l'intérieur d'un Etat n'est pas forcément une affaire intérieure relevant de la compétence exclusive de cet Etat. En vertu du droit des peuples à disposer de soi-même et de contrôle international, exercé par l'ONU sur les colonies, les mouvements de libération des colonies ne relèvent pas exclusivement de l'autorité d'un seul Etat. Conséquemment, la reconnaissance même prématurée d'une colonie luttant pour son indépendance ou d'une minorité nationale opprimée organisée en Etat ne constitue pas une ingérence dans les affaires de l'Etat colonisateur. Lorsque, par contre, il s'agit d'une révolte armée ou d'une guerre civile, n'avant pas le caractère d'un mouvement de libération, la reconnaissance prématurée de l'Etat issu de ces événements peut être, le cas échéant, considérée comme

une intervention. Après la reconnaissance du nouvel Etat par l'Etat dont ce premier s'est détaché la reconnaissance de ce premier par d'autres ne peut jamais être considérée comme intervention.

Aux termes du droit international, la reconnaissance se fait sous deux formes *de jure* ou *de facto*. La reconnaissance *de facto* a toujours un caractère temporaire et plus limité dans ses effets que la reconnaissance *de jure*. Le contenu des rapports créés par la reconnaissance *de facto* peut varier suivant le cas. Etant donné que des traités internationaux peuvent être conclus des relations diplomatiques peuvent être établies aussi avec un Etat reconnu *de facto*, la reconnaissance *de facto* et à la fois prématurée d'un Etat, peut comporter certains effets juridiques qui, le cas échéant, peuvent revêtir le caractère d'une intervention. Ce caractère ne se limite donc à la seule reconnaissance *de jure*.

La reconnaissance *de facto* d'un Etat n'entraîne pas dans tous les cas l'établissement des rapports réguliers et permanents entre l'Etat reconnaissant et l'Etat reconnu. Parfois la reconnaissance se rapporte uniquement à un cas donné, par exemple à la signature d'un traité—contrat, ne contenant pas une déclaration de reconnaissance auquel il y a lieu de conclure de la signature de la convention, ne se rapporte qu'à un seul cas donné; on pourrait lui donner le nom de reconnaissance *de facto et ad hoc*. Une telle reconnaissance ne porte pas atteinte aux droits de l'ancien Etat, elle ne peut être considérée comme une intervention.

- Fasc. 4. Hajdú Gyula: *Kolonializmus és neutralizmus* (Szeged, 1958.) 18 l.
- Fasc. 5. Herczegh Géza: *A pozitivizmus kérdése a mai nemzetközi jogtudományban* (Szeged, 1958.) 16 l.
- Fasc. 6. Horváth Róbert: *A nemzetközi statisztikai együttműködés kifejlődése* (Szeged, 1958.) 23 l.
- Fasc. 7. Kovács István: *A magyar közjogi pozitivizmus és Buza László első monográfiái* (Szeged, 1958.) 19 l.
- Fasc. 8. Maday Pál: *Arendás jobbágyságok szerződés formulái a mindszent-ányási uradalomban* (Szeged, 1958.) 23 l.
- Fasc. 9. Martonyi János: *A közszolgálati jogviszony keletkezése* (Szeged, 1958.) 28 l.
- Fasc. 10. Nagy Károly: *Az analógia és a joghézag kérdései a nemzetközi jogban* (Szeged, 1958.) 26 l.
- Fasc. 11. Ladislaus Nagy: *Das Arbeitsrechtsverhältnis als Voraussetzung der arbeitsrechtlichen materialien Verantwortlichkeit* (Szeged, 1958.) 20 l.
- Fasc. 12. Papp Ignác: *Az állam meghatározása és a nemzetközi jog* (Szeged, 1958.) 32 l.
- Fasc. 13. Elemér Pólay: *Il carattere e luogo delle regole delle relazioni inter-statali nel sistema del diritto Romano* (Szeged, 1958.) 27 l.
- Fasc. 14. Joseph Szabó: *Development of the control system in the hungarian financial law* (Szeged, 1958.) 45 l.
- Fasc. 15. Vitányi Béla: *Az államnak más állam joghatósága alóli mentességére vonatkozó elméletek* (Szeged, 1958.) 17 l.

Tomus VI.

- Fasc. 1. Szabó József: *A költségvetési jog elvi kérdései* (Szeged, 1959.) 55 l.
- Fasc. 2. Balázs József: *Egy adalék a magyar népeştudomány történetéhez: Balás Károly népeştudományi nézetei* (Szeged, 1959.) 20 l.
- Fasc. 3. Szűcs István: *A szabálysértés intézményének egyes kérdései* (Szeged, 1959.) 24 l.
- Fasc. 4. Horváth Róbert: *A Magyar Tanácsköztársaság statisztikai koncepcióiról* (Szeged, 1960.) 16 l.
- Fasc. 5. Йожеф Вереш: *Сельскохозяйственные производственные кооперативы Венгерской Советской Республики* (Szeged, 1960.) стр. 18.
- Fasc. 6. Simonyi Sándor: *A munkajogviszony elhatárolása a munkavégzéssel kapcsolatos polgári jogviszonyoktól* (Szeged, 1960.) 36 l.

Tomus VII.

- Fasc. 1. Both Ödön: *Küzdelem az esküdtbíráskodás bevezetéséért Magyarországon a reformkorban és az 1848. április 29-i esküdtzéki rendelet* (Szeged, 1960.) 60 l.
- Fasc. 2. Pólay Elemér: *Jogrendszerek az ókori Rómában* (Szeged, 1960.) 42 l.
- Fasc. 3. Nagy Károly: *Délnyugat-Afrika nemzetközi jogi helyzete* (Szeged, 1960.) 20 l.

Tomus VIII.

- Fasc. 1. Buza László: *Az ENSZ főtítkáranak nemzetközi jogi helyzete* (Szeged, 1961.) 30 l.
- Fasc. 2. Kemanes Béla: *A szerződések szabályozásának elvi kérdései a Polgári Törvénykönyvben* (Szeged, 1961.) 72 l.
- Fasc. 3. Balázs József: *A mezőgazdasági termelészövetkezetek jövedelemrészsedése* (Szeged, 1961.) 20 l.
- Fasc. 4. Pólay Elemér: *A római birodalmi jog és a peregrin jog kölcsönhatásának jelei az erdélyi viaszostáblák okiratanyagában* (Szeged, 1961.) 27 l.
- Fasc. 5. Horváth Róbert: *Megemlékezés az első népeştudományi mű megjelenésének 200 éves évfordulójáról: Süßmilch „Isteni Rend”-jéről* (Szeged, 1961.) 29 l.
- Fasc. 6. Maday Pál: *A gyulai uradalom polgári perrendtartása 1792-ből* (Szeged, 1961.) 20 l.

Fasc. 7. János Martonyi: *Les sciences administratives en Hongrie depuis 1945* (Szeged, 1961.) 32 p.

Fasc. 8. Szűcs István: *A hatáskörök általános rendezésének néhány kérdése a tanácsai igazgatásban* (Szeged, 1961.) 23 l.

Fasc. 9. Tokaji Géza: *Az okozati összefüggés kérdése a szocialista büntetőjogban* (Szeged, 1961.) 36 l.

Fasc. 10. Дьердь Анталфи: *Материалы из практики капитализма к теории государства «благоденствия»* (Szeged, 1960.) стр. 39.

Tomus IX.

Fasc. 1. Szentpéteri István: *A közvetlen demokratikus formák sorsa a burzsoá állami fejlődésben* (Szeged, 1962.) 74 l.

Fasc. 2. Pető István: *A szocialista humanizmus a szovjet büntetőjog egyes alapelveinek tükrében* (Szeged, 1962.) 28. l.

Fasc. 3. Pólay Elemér: „Publius Mucius et Brutus... fundaverunt ius civile” (A köztársasági Róma jogtudományának történetéhez) (Szeged, 1962.) 52 l.

Fasc. 4. Robert Horváth: *La statistique de la peste de Debrecen (1739—40) et du choléra de Pest (1831) en Hongrie et leurs conséquences sociales* (Szeged, 1962.) 20 l.

Fasc. 5. Georges Antalfy: *Conférences sur l'histoire des doctrines politiques et juridiques* (Szeged, 1963.) 75 l.

Tomus X.

Fasc. 1. Buza László: *A nemzetközi jogi normák kialakulásának útja (A fejlődésnek az ENSZ alapokmányában meghatározott iránya a békes egymás melletti élés s a jószomszédi és baráti együttműködés szellemében)* (Szeged, 1963.) 49 l.

Fasc. 2. Maday Pál: *Faluai tisztségviselők hivatali esküje a gyulai uradalomban* (Szeged, 1963.) 29 l.

Fasc. 3. Horváth Róbert: *Kossuth haladó gondolatai a londoni egyetemen tartott elméleti közgazdaságtani előadásaiban* (Szeged, 1963.) 34 l.

Fasc. 4. Nagy Károly: *A nemzetközi szerződések hiteles értelmezése* (Szeged, 1963.) 34 l.

Fasc. 5. Pólay Elemér: *A stipulatio szerepe az erdélyi viaszostáblák okiratanyagában* (Szeged, 1963.) 34 l.

Fasc. 6. Bíró János: *Kollégiumok a római Dáciában* (Szeged, 1963.) 33 l.

Fasc. 7. Both Ödön: *A beszámítást kizáró és a büntetést megszüntető okok Szeged város reformkori büntetőjogában* (Szeged, 1963.) 128 l.

Tomus XI.

Fasc. 1. Господин Желев: *Народное представительство в народной Республике Болгарии* (Szeged, 1964) стр. 52.

Fasc. 2. Georges Antalfy: *Problèmes nouveaux de la théorie du droit dans l'évolution de la démocratie socialiste* (Szeged, 1964) 74 p.

Fasc. 3. Besenyei Lajos: *Az építési szerződések néhány elvi és gyakorlati problémája* (Szeged, 1964) 35 l.

Fasc. 4. Papp Ignác: *A szocialista demokrácia elemei mezőgazdasági termelőszövetkezeteinkben* (Szeged, 1964) 28 l.

Fasc. 5. Nagy Károly: *Az állam idő előtti elismerése és a beavatkozás a nemzetközi jogban* (Szeged, 1964) 32 l.